

Demo. ex.

LILLEGÅRDEN
RAPPORT
UNDERSÖKNING AV NEOLITISK BOPLATS
KARLEBY RAÄ NR 10, VÄSTERGÖTLAND

PER PERSSON

NOT TO BE REMOVED!!!

INNEHÅLL

Inledning	1
Geologi och topografi	1
Tidigare fynd	1
Fornlämningsmiljö	3
Uppläggning	4
Grävningssiakttagelser	6
Provundersökningen 1987	6
Undersökningen 1988	7
Anläggningar	8
Profiler och kulturlager	12
Fynden från 1988 års undersökning	15
Keramiken	15
Fynd av flinta och sten	19
Benfynden	22
Fynd av växtdelar	22
Undersökningen 1992	23
Uppläggning	24
Fynden	25
Tolkningen av iakttagelserna vid 1992 års undersökning	27
Tolkning av fyndförhållandena	29
Diskussion och slutsatser	29
Litteratur	32
Bilaga 1, fyndförteckning	35
Bilaga 2, bestämning av växtdelar	64
Bilaga 3, provgropsbeskrivningar från 1987 års undersökning	66
Bilaga 4, anläggningsbeskrivningar	69
Bilaga 5, vedartsbestämda träkolsprover	76
Bilaga 6, benbestämningar	77
Bilaga 7, träkolsprover	82
Bilaga 8, C14-dateringar	83

INLEDNING

Undersökningen ingick som ett led i det 1985 påbörjade projektet "Gånggrifterna i Västergötland och deras bakgrund", som bedrivs i samarbete mellan Skaraborgs Länsmuseum och Institutionen för Arkeologi vid Göteborgs Universitet. Vid sidan av de undersökningar av gånggrifterna som skett inom projektet så har en av målsättningarna med projektet varit att studera trattbågartidens boplatser i Falbygden. Detta dels för att få fram källmaterial kring tidens näringsfång och dels för att undersöka de rumsliga relationerna mellan boplatserna och megalitgravarna.

De kända neolitiska boplatserna i Falbygden är mycket få och har visat sig svårgripbara och svåridentifierade. Genom undersökning på någon av de få kända platserna, ex. vis. Lillegården, kan man förhoppningsvis få ett bättre grepp om vad man kan vänta sig på en sådan boplatz, och vilken metodik som kan vara lämplig för att i framtiden söka efter ytterligare boplatser i Falbygden.

GEOLOGI OCH TOPOGRAFI

Den aktuella boplatzen ligger i odlad mark på en svag höjd i N-S riktning på kalkstensplatån strax Ö om Allebergs nordspets, fig 1. Jorden består av lerigmoig sand med endast fåtaliga stenar inblandade. På höjdsträckningens Ö och V sidor är låglänta partier med sankare mark. Flera liknande svaga höjdryggar ligger parallellt med den aktuella, spridda över området österut med ett par hundra meters avstånd mellan varje. Mot N ansluter sig ryggen till en större mossmark vid Allebergs nordspets.

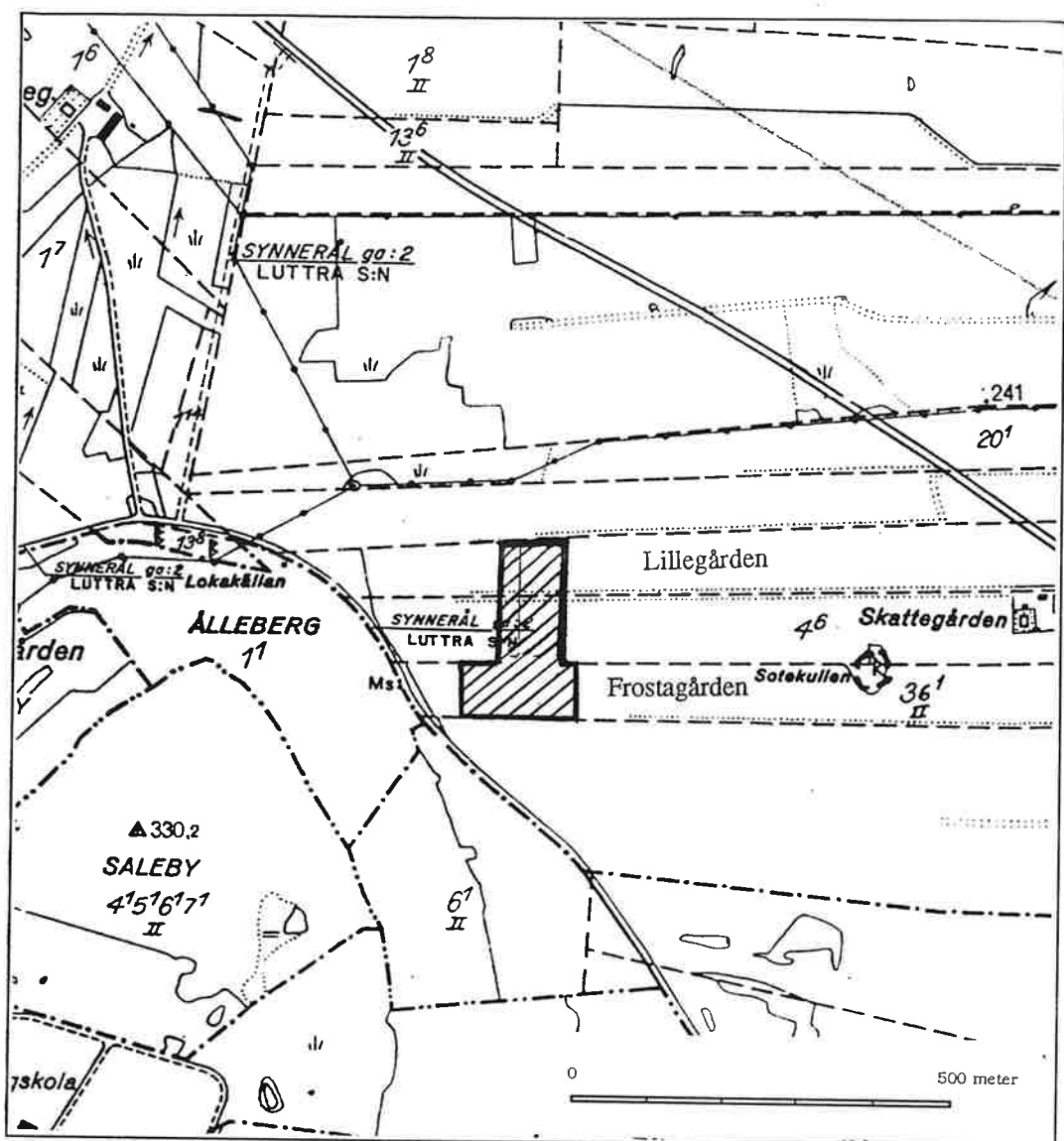
Ca 200 m V om boplatzen ligger en källa, den s.k. Lokakällan, som springer fram vid Allebergs fot.

På den ekonomiska kartan över Skaraborg från 1877 - 82 ligger den undersökta boplatzen på kanten av ett ängsområde, se fig. 2.

De undersökta delarna av boplatzen ligger idag i tre olika åkrar, Karleby 4:6, St. Skattegården, Karleby 19:3, Lillegården och Karleby 36:1, Frostagården. Fyndet har i tidigare litteratur gått under benämningen Lillegården (bl. a. Bagge 1951 och Cullberg 1960), denna benämning har bibehållits för att undvika framtida förvirring.

TIDIGARE FYND

Boplatssfyndet registrerades första gången 1933 av Erik Magnusson, Falkö-

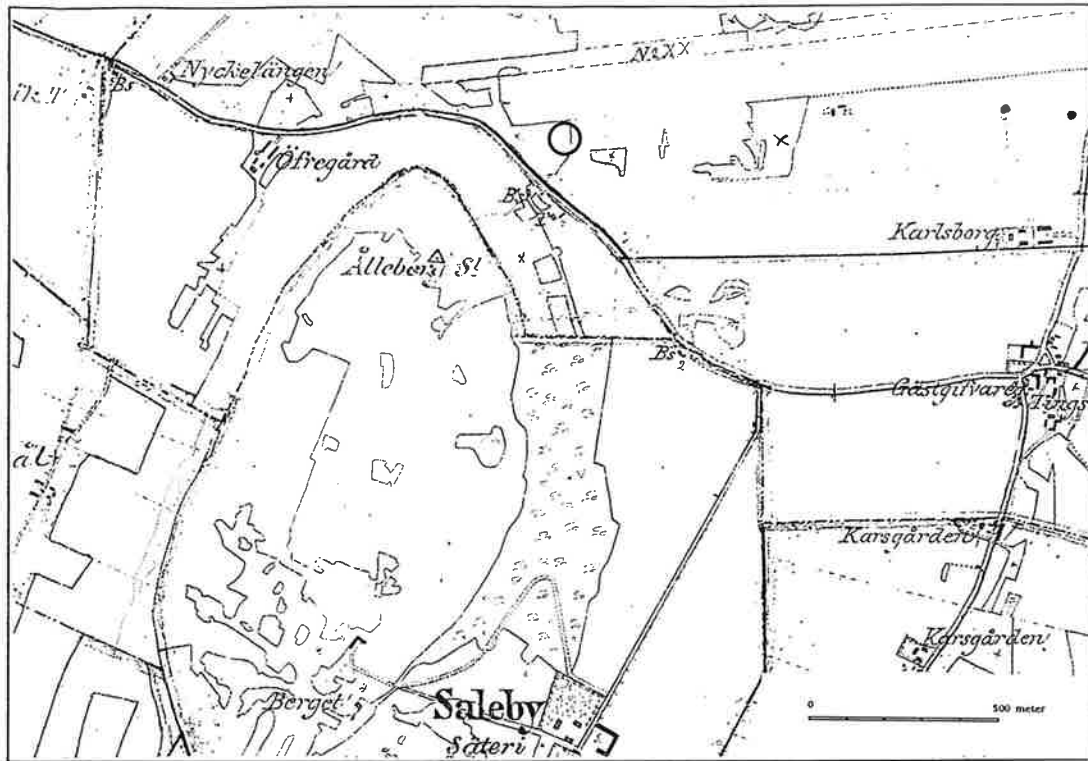

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartan blad 7D9e, med undersökningsområdet markerat.

plings museum. Dessa fynd tillfördes senare SHM (SHM 20566:1) och har behandlats bl. a. av K-E Sahlström (Lundqvist 1940:32) och Carl Cullberg (1960:223 ff). De består av 87 skärvor keramik varav en del ornerade kan identifieras som härstammande från trattbägare samt 18 flintor, varav ett yxfragment. Dessa fynd gjordes på Lillegårdens mark och uppgavs ha legat inom en ca 2x2 m stor yta.

Vid RAÄ's inventering 1984 gjordes ytterligare fynd av flinta över en ganska stor yta, enligt RAÄ ca 250x100 m. Området besöktes av Karl-Göran Sjögren i maj 1987, då det kunde konstateras att även keramik kunde plockas i ploglagret, främst på Skattegårdens åker, närmast S om den tidigare fyndplatsen på Lillegården. Platsen framstod då som den utan tvekan fyndrikaste trattbägarboplatsen på Falbygden.

Enligt uppgifter i fornminnesinventeringens register skall utom TRB fynden

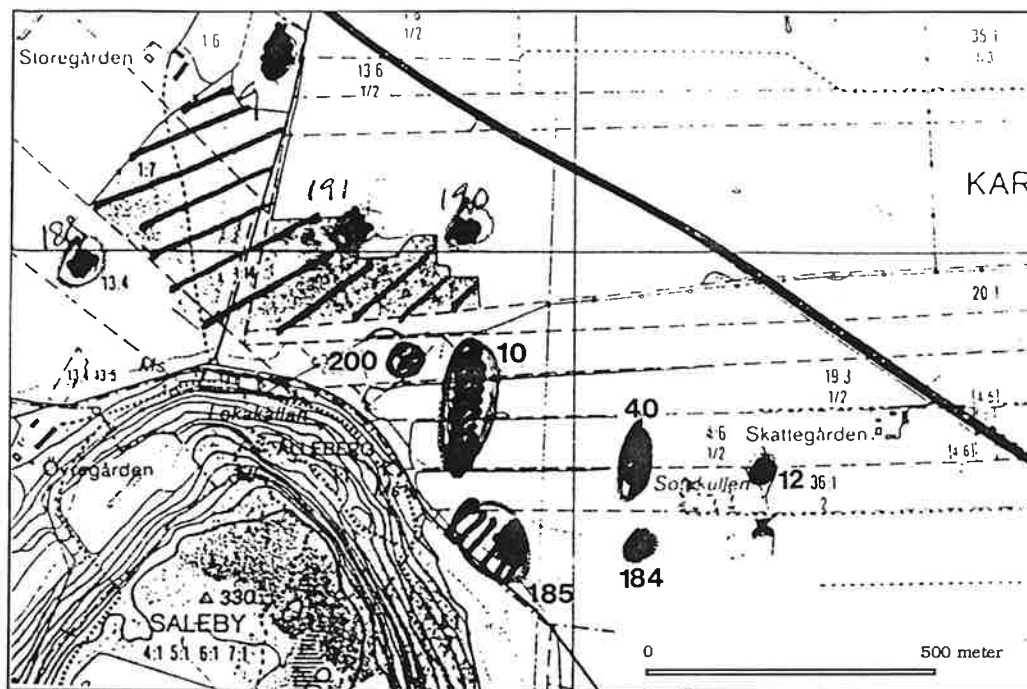
Figur 2. Utdrag ur ekonomiska kartan över Skaraborgs län 1872 - 82, nytryck 1986. Den undersökta boplatsen markerad med en ring på ett ångsområde.

också fynd från andra perioder ha gjorts, nämligen en skafthålsyxa, ett fragment av en håleggad flintyxa, en hjärtformad pilspets. Fynduppgifterna i Falbygdens Museum tyder dock på att dessa fynd inte kan ha kommit från RAÄ 10. Skafthålsyxan (FM 714:1) är upphittad ett 100-tal m närmare berget än boplatsen. Den hjärtformade pilspetsen (FM 1732) anges funna invid den s.k. Sotakullen, ca 400 m Ö om RAÄ 10. Yxfragmentet slutligen (FM 714:2) härstammar med säkerhet från RAÄ 40, en boplats på en av de ovannämnda parallella ryggar, ca 200 m Ö om RAÄ 10.

FORNLÄMNINGSMILJÖ

Boplatsen ligger i ett område som är rikt på stenålderslämningar. Neolitiska boplatsfynd kan hittas på i stort sett alla de ovannämnda små förhöjningarna i terrängen. En koncentration av boplatsfynd kan spåras kring mossmarken vid Allebergs nordspets.

De närmaste registrerade boplatsfynden är Karleby RAÄ nr 185, 184 och 40, se fig. 3. Omedelbart söder om Lillegårdsboplatsen ligger 185. På denna plats har, vid sidan av flintavslag påträffats en skafthålsyxa (Falbygdens museum inv. nr. 1922), samt ett nackfragment av en tjocknackig flintyxa, troligen en av håleggad typ (fynd från projektets inventeringar). På Karleby 184 som

Figur 3. Utdrag ur ekonomiska kartan med Karleby RAÄ nr. 10 och de närmaste fornlämningarna enligt RAÄ's register markerade.

ligger sydöst om Lillegårdsboplatsen har vid sidan om flintavslag, påträffats en pilspets med urnupen bas och ett större fragment av en tunnackig yxa (fynd från projektets inventeringar). På Karleby 40 finns sedan tidigare fynd av en håleggad yxa och en likaledes håleggad mejsel, därtill kommer fynd vid projektets inventeringar av ett slipat fragment som troligen härrör från en tunnackig yxa samt en bit av en spånпил av C-typ.

Även lösfynd, huvudsakligen av yxor, förekommer rikligt i omgivningarna. Särskilt kan nämnas ett depåfynd av två tunnackiga flintyxor (RAÄ 200) vid foten av en markant kulle VNV om boplatsen, se fig. 3.

Närmaste kända gånggrift är en numera helt försvunnen grav (RAÄ 12) som enligt uppteckningar från 1700-talet (Hilfeling 1788, Ljunggren 1784) funnits vid Sotekulle, ca 200 m öster om boplatsen. Vid fornminnesinventeringen 1985 anges denna plats som ett gravfält med stensättningsrester.

År 1827 fann man vid bergskanten några hundra meter väster om grävningssplatsen den berömda Ållebergskragen i guld, daterad till folkvandringstid.

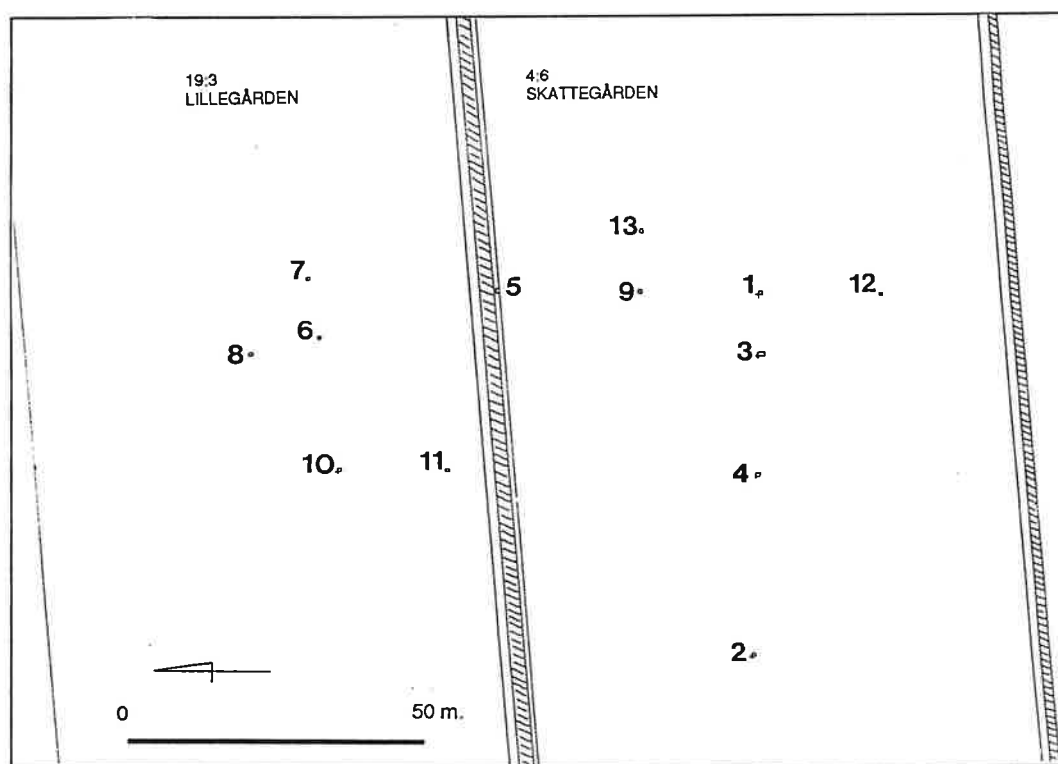
UPPLÄGGNING

Som ett första led i undersökningen gjordes under november 1987 en provgrävning i området där man kan påträffa slagen flinta i ytan. Totalt under-

söktes 13 provgropar på Lillegårdens och St. Skattegårdens ägor. Härvid påträffades kulturlager i fyra av provgroparna, samtliga på den undersökta höjdsträckningens östsluttning. I samband med provundersökningen gjordes även en fosfatkartering.

Efter de positiva resultaten vid provundersökningen beslöts att fortsätta undersökningarna året därpå då fyra ytor på St. Skattegårdens ägor banades av med maskin. På höjdsträckningen noterades de mörka fläckar som fanns under plogdjup, varefter de snittades och ritades i profil. Det kunde efter hand konstateras att den överväldigande majoriteten av de mörka fläckarna inte var av någon högre ålder. På östra och västra sidan av höjdryggen påträffades kulturlager som undersöktes genom insamling av fynden i kvadratmeterrutor.

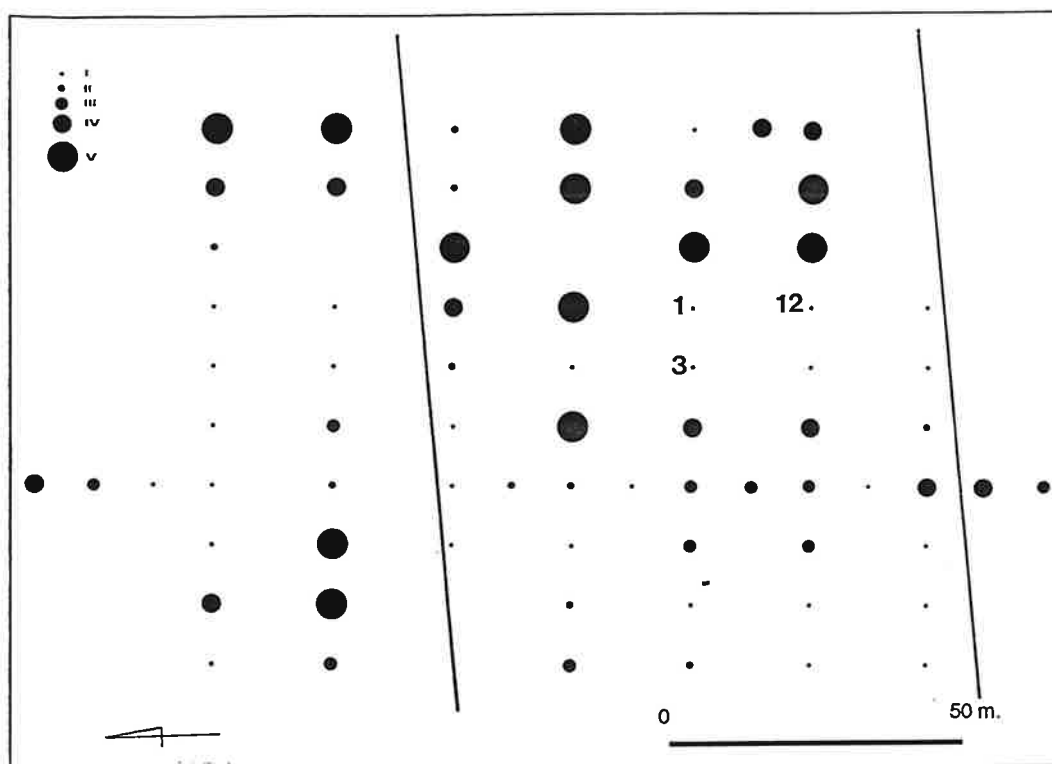
Större delen av undersökningen 1988 genomfördes som fältkurs för de

Figur 4. Provgroparna som grävdes vid undersökningen 1987.

studerande vid arkeologiska institutionen vid Göteborgs Universitet.

1992 utfördes en mindre undersökning av åkern omedelbart söder om den som undersöktes 1988; Frostagården. Denna undersökning gjordes med målsättning att försöka fastställa en begränsning för boplatsoområdets utbredning söderut. Även denna undersökning utfördes som en fältkurs inom ramen för utbildningen i arkeologi vid Göteborgs universitet.

Figur 5. Resultatet av fosfatkarteringen vid 1987 års undersökning.

GRÄVNINGSIAKTAGELSER

Provundersökningen 1987.

Vid provundersökningen grävdes 13 provgropar på de bägge berörda åkrarna, huvudsakligen i sådana lägen där kulturlagerrester skulle kunna förväntas under plogdjup, dvs i höjdryggens sluttningar. Groparna grävdes med skårslev och var 0,5 x 0,5 m stora, se fig 4.

Kulturlager påträffades i groparna 1, 3, 9 och 12, dvs på höjdryggens östsluttning (se bilaga 3). Troligen har det bevarats i detta läge genom att plöjningen dragit ner material från krönet som pålagrats ovanpå kulturlagret. Lagret var ca 0,2 m tjockt och följde direkt under ploglagret. Lagrets begränsning kunde inte klart fastställas vid provundersökningen. Kulturlagret var fyndrikt och innehöll förutom keramik och flinta även fragment av brända ben samt ett obränt ben Fynd nr. 1-26, bilaga 1). Små kolfragment förekom ganska rikligt, ställvis var lagret även sotigt. Pg 9 och 12 innehöll också skörbrända stenar. Ett jordprov från Pg 9 som analyserats av Eva-Lena Larsson vid Naturhistoriska museet i Göteborg visade sig innehålla ett förkolnat sädeskorn, tyvärr alltför nött för att kunna bestämmas till art (bilaga 2).

Keramikerna förekom huvudsakligen i de gropar som hade bevarat kulturlager. Särskilt pg 9 var mycket rikt keramikförande. Utanför dessa gropar kom endast spridda keramikfynd. Flintfynden hade en mera jämn fördelning och förekom även i ploglagret samt i groparna på krönet av höjdryggen. En viss tendens till uttunnning av fynden norrut på Lillegårdens mark kan dock ses.

Benfynden slutligen var även dessa koncentrerade till kulturlagret.

Vid provundersökningen fosfatkarterades också ett ca 150 x 90 m stort område med spotmetoden (Eidt 1973), se fig. 5. Flera områden med höga fosfathalter kan ses. Det största området ligger i Ö kanten av undersökningsområdet, dvs i nedre kanten av sluttningen och i sänkan Ö därom. Här finns också de genomgående högsta värdena. Då inga provgropar grävdes i detta område fick tolkningen anstå.

Ett område längs krönet av höjdryggen visar också relativt höga värden, i detta fall dock mera oregelbundna och genomgående något lägre än i föregående område. Denna koncentration kan ev. tänkas höra samman med ett egentligt boplatsområde. Slutligen finns några spridda höga värden i områdets NV del.

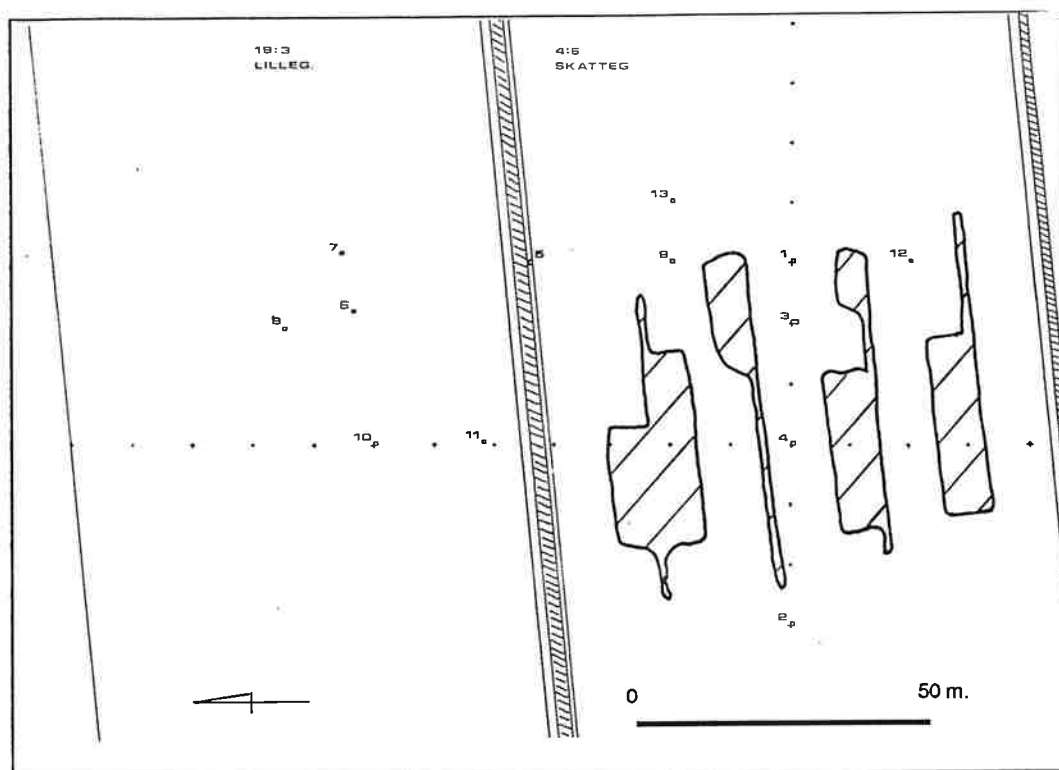
Fynden från provundersökningen består huvudsakligen av keramik, medan flintmaterialet är mycket sparsamt och huvudsakligen består av små fragment. Keramiken är till större delen oornrad. Godset är oftast tjockt och magrat med grov, krossad granit. De ornerade skärvorna är av samma godstyp. Bland dekorererna finns vertikala bukstreck, vinkelstämplar samt en skärva med schackbrädesornament. De daterbara skärvorna kan placeras i trattbägartid, närmast i äldre mellan-neolitisk tid. Käriformerna är inte bestämbara då krukskärvorna genomgående är små.

Undersökningen 1988

Provundersökningen gav på flera punkter ett positivt resultat och visade att bevaringsförhållanden och markförhållanden på platsen är så gynnsamma att en fortsatt undersökning var av stort intresse. För första gången i Falbygden hade en neolitisk boplats med bevarat kulturlager påträffats och den var av allt att döma var rikt keramikförande. Även fynd av ben och av makrofossil kunde väntas i kulturlagret. Därför företogs en förnyad undersökning under 1988.

Eftersom det vid provundersökningen påträffades kulturlager på St. Skattegårdens mark förlades den vidare undersökningen dit. Vidare tycktes det finnas chans att påträffa anläggningar under markytan upp på höjds-
träckningen och därför banades matjorden av på en större yta här uppe. Över kulturlagret i östra sluttningen banades matjorden av i lämpliga ytor för vidare utgrävning av meterrutor.

Avbaningen utfördes med maskin i form av fyra schakt. Deras placering i förhållande till de tidigare provundersökta ytorna framgår av fig. 6, medan fig. 7 ger en mer detaljerad framställning av de undersökta ytorna.

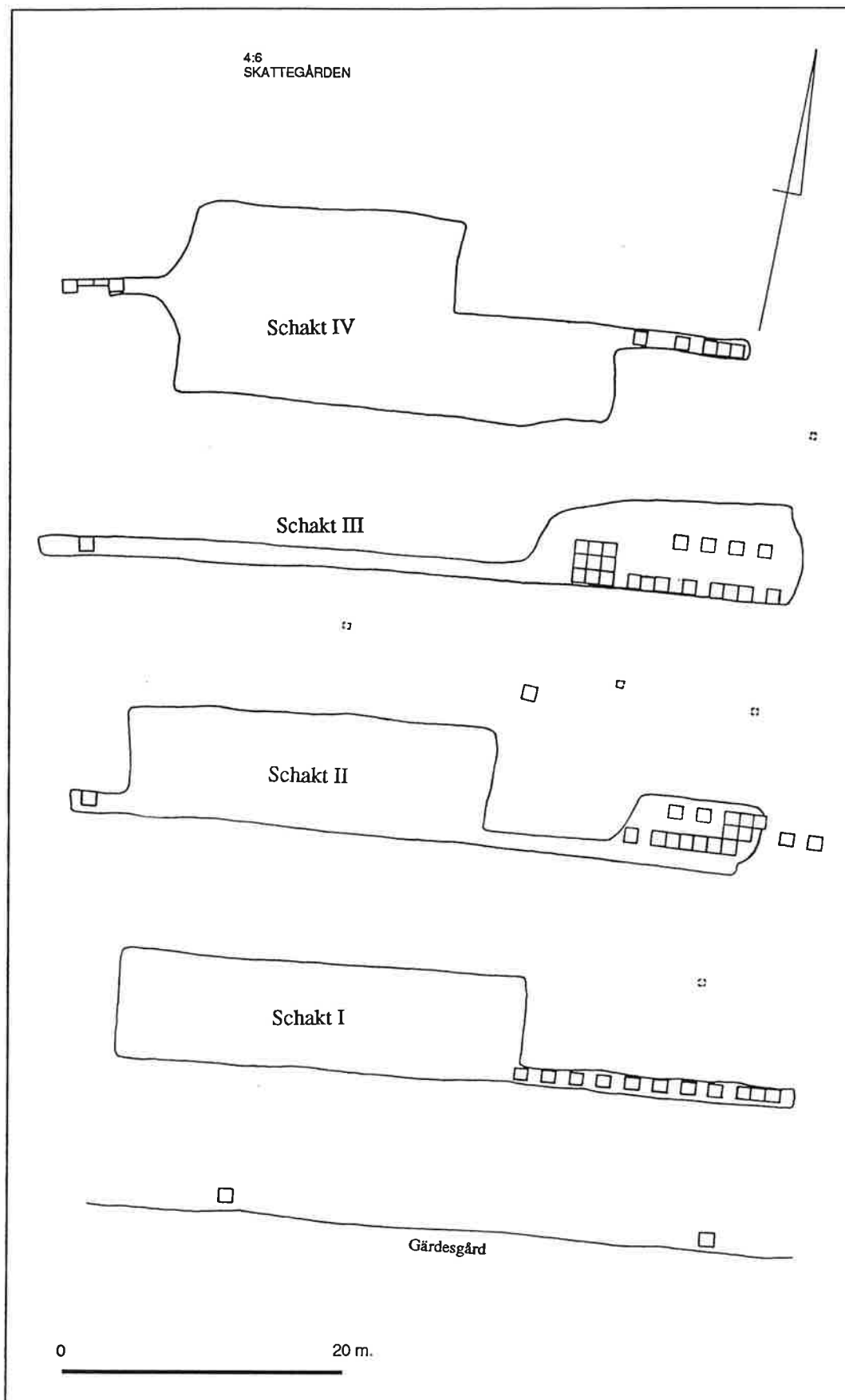
Figur 6. Placering av 1988 års schakt i förhållande till det provundersökta området.

Anläggningar.

I Danmark kännetecknas trattbägarboplatser av förekomsten av gropar av olika slag. Man föreställer sig att dessa boplatzgropar grävts upp för tjäna som lertäkt, som förrådsgropar eller liknande och att de när de gått ur bruk fyllts ut med avfall. Eftersom det avfall som hamnar i en sådan grop kan betraktas som samtida så utgör denna typ av fynd ett värdefullt källmaterial. Tanken med avbaningarna på Lillegårdsboplatsen var främst att undersöka ifall det förekom några sådana neolitiska nedgrävningar inom området.

I nordligaste delen av det undersökta området framträdde flest mörkfärgningar under ploglagret. Därför banades störst yta av i denna del av det undersökta området; schakt IV. Med undantag för kulturlagren in östligaste och västligaste delen av schaktet rensades schaktets botten med skärslev och de framkommande mörkfärgningarna ritades in på en plan, se fig. 7. Efter planritning snittades anläggningarna, profilen ritades och fynden tillvaratogs.

Som framgår av planen fig. 8, så framkom ett relativt stort antal anläggningar efter avbaning och upprensning av schakt IV (anläggningsbeskrivningar i bilaga 4). Till en början ingav dessa stora förhoppningar men efter hand framstod det som helt klart att huvuddelen härstammade från mycket sen tid. Detta visade sig genom att recenta fynd som glas och tegel förekom i fyllningen. Detta i kombination med att fyllningen i en stor del av anläggningarna till sin färg och konsistens var identiskt med dagens matjord, gjorde att de flesta av dem kunde avfärdas. Den rimligaste förklaringen till den stora mängden mörkfärgningar i området är att de är resultatet av att man tagit bort stenar när marken odlats upp i sen tid. Eftersom området markerats som äng

Figur 7. De ytor som undersöktes 1988.

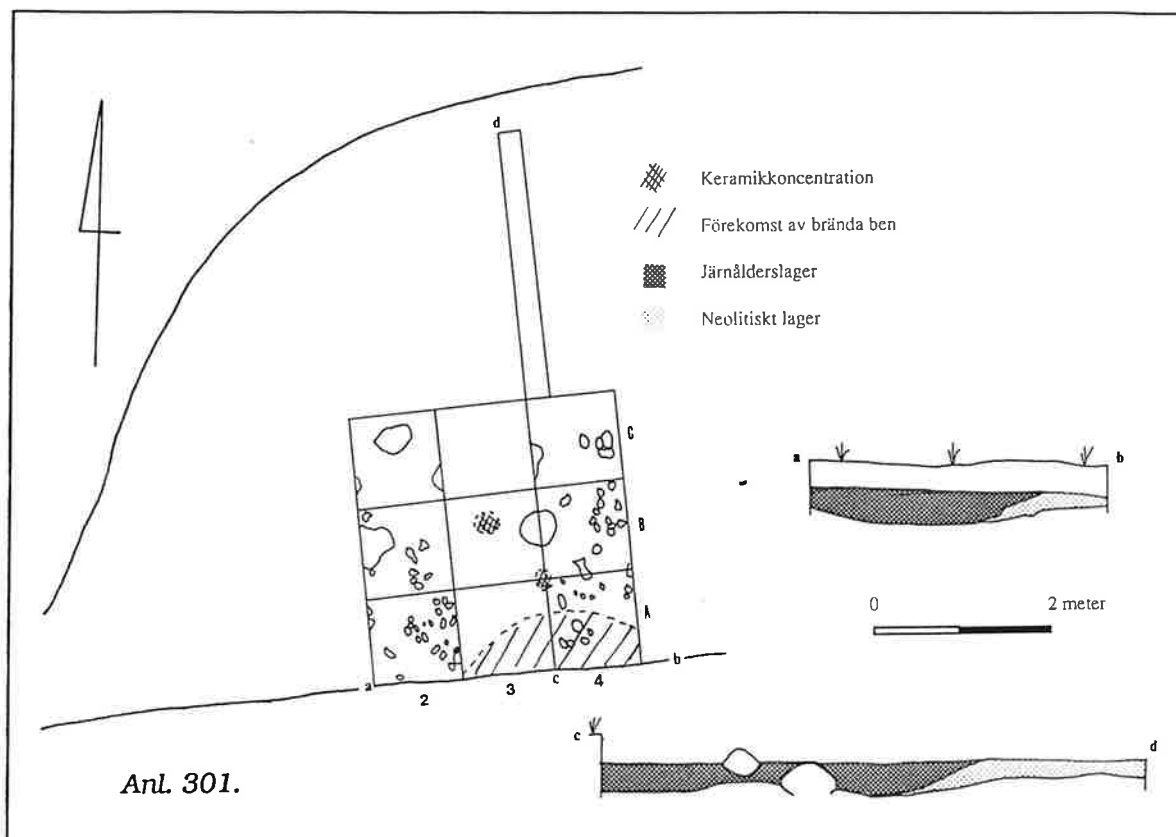
på den ekonomiska kartan under slutet av 1800-talet är det troligt att denna uppodling skett först därefter.

I västra delen av schakt IV fanns en grupp om några anläggningar som särskildes genom att fyllningen var mycket ljus och knappt möjlig att skilja från den omgivande sanden. I ett par fall rör det sig om klara stolphål medan det också förekommer flacka gropar. I dess anläggningar framkom dels en pilspets med urnupen bas, dels en dolkspets, vilka bäggedera leder till att anläggningarna måste dateras till senneolitikum eller senare. Vidare påträffades efter undersökningen vid vattensållning av jord från en av dessa anläggningar, en bit slagg (bilaga 2, prov 4). Detta talar närmast för en datering än senare än senneolitikum.

Vidare förekom ett antal härdbottnar inom det undersökta området. Dessa är allmänt förhistoriska till sin karaktär och de måste ha varit nedgrävda då de var i användning. Liksom normalt är fallet så påträffades inte mycket fynd i härdarna. I ett par fall finns järnslag från dem vilket ger en datering till järnålder eller senare. Träkolsprover har insamlats från härdarna men inget av dessa har blivit föremål för C14-datering. I två fall kan de förmodligen dateras genom att träkolet härstammade från bokträ (se bilaga 5). Boken invandrade söderifrån och ankom först under järnålder till Sverige. Spridda förekomster av bokpollen finns dock redan under neolitikum bl.a. i ett pollendiagram från Falköping (Hulesjön, se annan rapport från projektet).

I schakt III påträffades en anläggning som åtminstone preliminärt kan tolkas som en gravanläggning från järnålder, se fig. 9. Anläggningen skiljde sig markant från de omgivande neolitiska kulturlagren genom sin svartbruna sotiga fyllning. Av profilen genom anläggningen framgår det att den grävts ner i det neolitiska kulturlagren. I anläggningen ingick flera större stenar. I dess södra del påträffades en större mängd 1 till 2 dm stora skörbrända stenar. I anläggningens centrala del påträffades en keramikkoncentration, med bitar från två kärl samt en järnring. Keramiken var av järnålderstyp. En ansamling av brända ben påträffades i anläggningens sydöstra del, dessa har ännu inte blivit föremål för osteologisk bedömning.

Slutsatsen av undersökningen av anläggningarna blev således att det inte kunde konstateras något enda säkert fall med boplatsgropar från trattbågar-tid. En möjlig förklaring är att det en gång funnits gropar och andra anläggningar som spår av den neolitiska bebyggelsen på platsen, men att dessa helt suddats ut av tidens tand. Man kan tänka sig att de mörkare humusinslagen i groparnas fyllning med tiden vaskats ur och försvunnit. Kvar blir i så fall bara flintor och keramik i till synes ren och opåverkad sand. Att så kan vara fallet tyder förhållandet att groparna och stolphålen i västra delen av schakt IV var i det närmaste omöjliga att se och detta trots att de härstammar från senneolitikum eller än senare perioder. För att testa denna möjlighet grävdes en hel del djupare gropar med spade i till synes opåverkad sand i schakt IV. I intet fall visade det sig något som kunde tyda på att numera

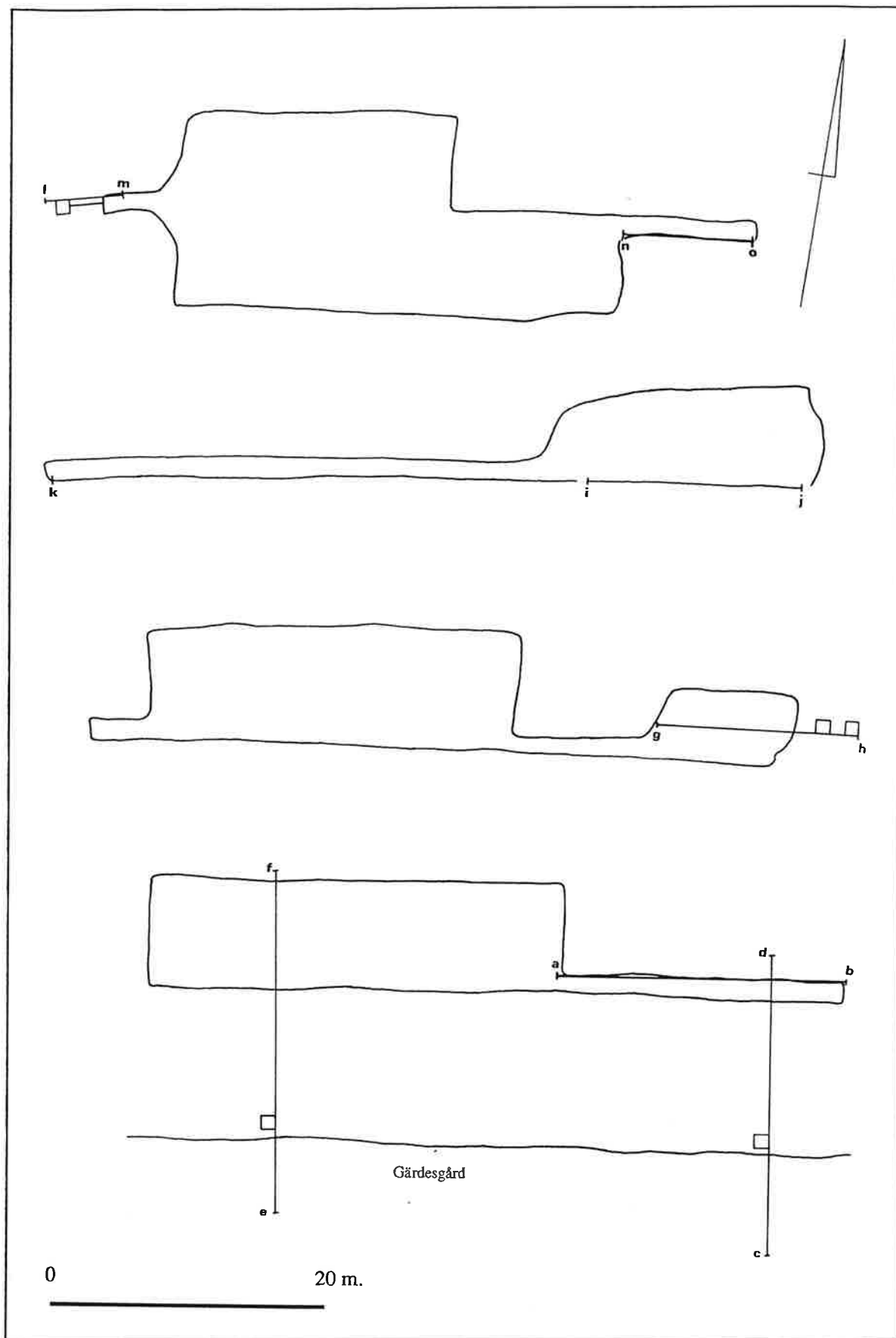
Figur 9. Järnåldersanläggning i schakt III (samtliga stenar utritade i rutorna A2-C2 respektive A4-C4).

osynliga förhistoriska gropar, en gång skulle ha funnits i området.

Profiler och kulturlager.

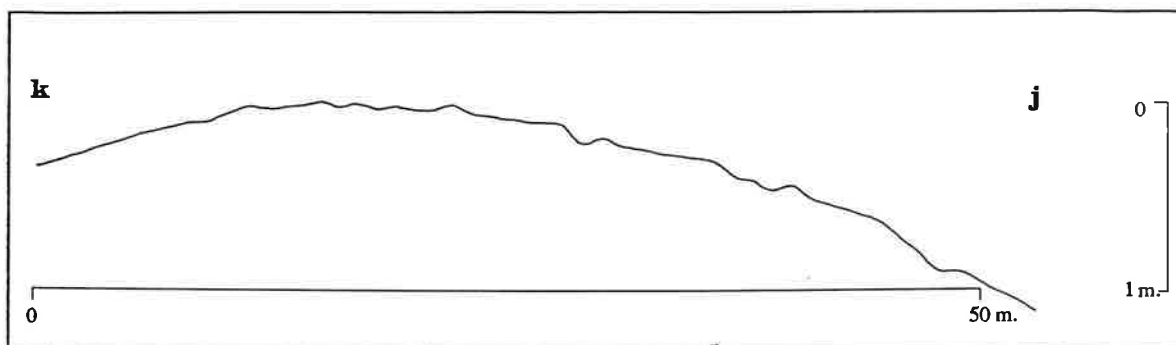
Topografin på platsen framgår bäst av profil k - j som är en markyteprofil längs schakt III. Denna profil återges i fig 11 (olika längd- och höjdskala). I västligaste delen av detta schakt grävdes en kvadratmeterruta (se fig. 7, F.nr. 165) i denna noterades ett kulturlager om ca 5 cm tjocklek. Detta kulturlager återfanns enbart i schaktets västligaste del, över kullens krön låg ploglagret direkt ovanpå moränen. I östra delen av schaktet påträffades ett annat kulturlager, i schakt III vidtog detta ungefär där profilen i - j tar sin början och slutar någon meter utanför denna profil, se fig. 13.

Samma förhållande som gäller för schakt III gäller också för de andra schakten. I schakt IV dokumenterades snittet genom kulturlagret i västra delen av schaktet, se fig. 12. Kulturlagret var här delvis överlagrat av ett mörkare lager som utbildats i det våtmarksområde som vidtager längre västerut. Av detta snitt att döma så tycks kulturlagret på denna sida av krönet vara av mer begränsat omfång, bredden var inte mer än ett par meter. Kulturlagret på

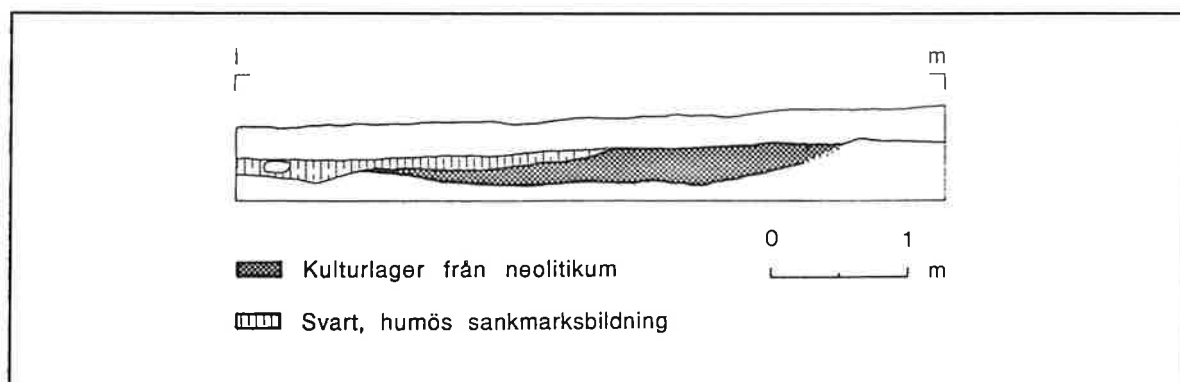
Figur 10. Profilernas läge på 1988 års utgrävningssplan.

kullens östra sida dokumenterades med teckningar av snittet i alla schakten, se fig 13. Av profilerna framgår att kulturlagret är bevarat i störst omfattning i det undersökta områdets sydligaste del.

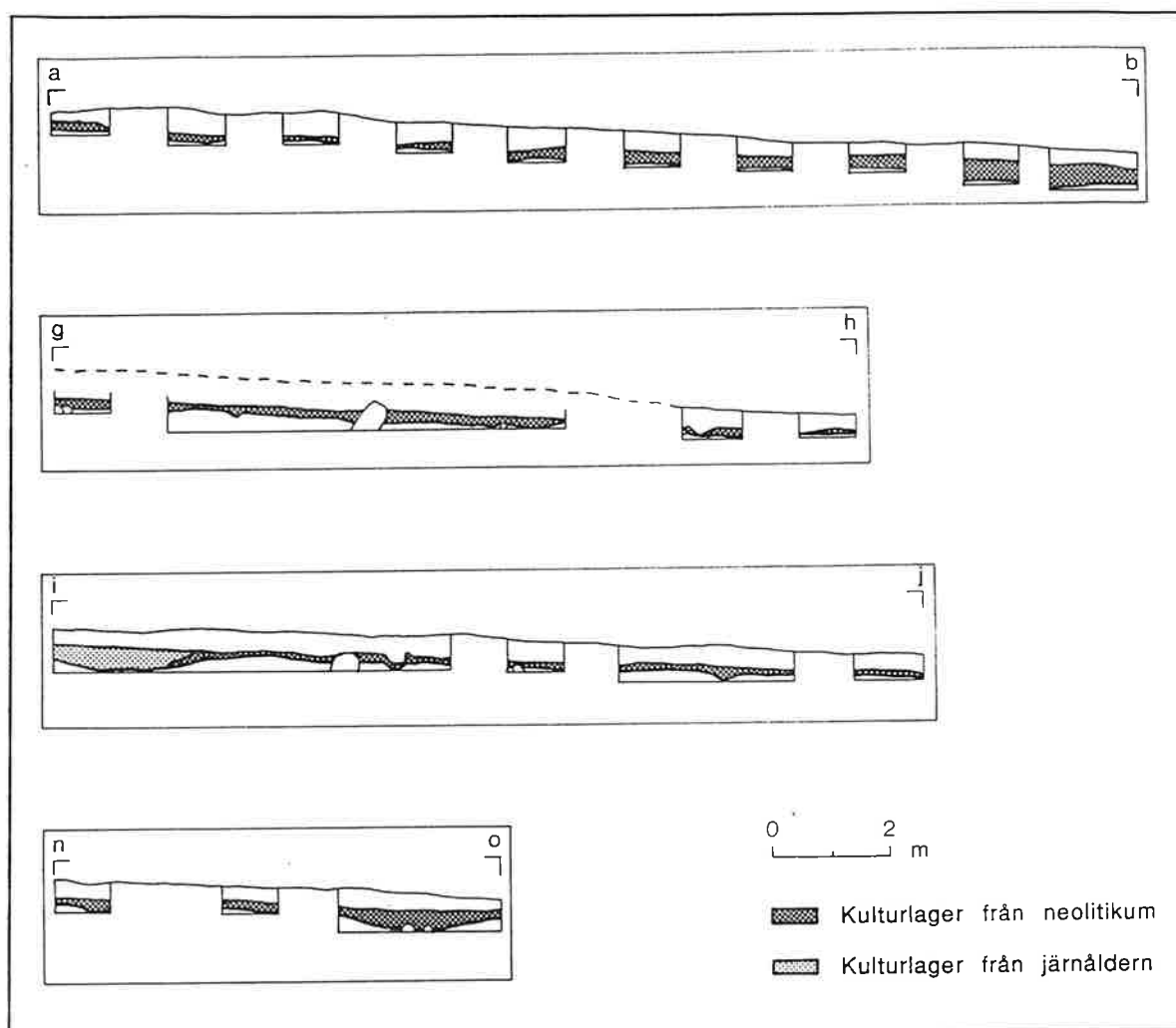
Figur 11. Markyteprofil längs schakt III.

Vid tidigare undersökningar i Falbygden har det i ett fall konstaterats att kulturlager funnits bevarade under gårdsgårdar trots att de inte funnits under ploglagret i de intilliggande åkrarna (se rapport från undersökningen vid Gökhem RAÄ nr 71). Detta beror på att kulturlagret haft en större utbredning när gårdsgården byggdes och att det därefter plöjts sönder på åkrarna medan det legat skyddat och blivit bevarat under gårdsgårdarna.

Figur 12. Snitt genom kulturlagret på kullens västra sida i schakt IV.

Eftersom markytan under gårdsgården söder om den undersökta delen av Lillegårdsboplatsen var en bra bit högre upp än ute på åkern, gjordes en undersökning av detta förhållande med hjälp av två profiler, se fig 14. Av snittet på kullens krön framgår det att trots höjdskillnaden mellan den undersökta åkern och den omedelbart söder därom, så finns det inga tecken på bevarade kulturlager under gårdsgården (se profil e - f). I snittet längre österut så framgår det däremot att kulturlagret där fortsätter in under gårdsgården. Av detta framgår det att om det funnits ett kulturlager uppe på

Figur 13. Snitt genom kulturlagret på kullens östsida.

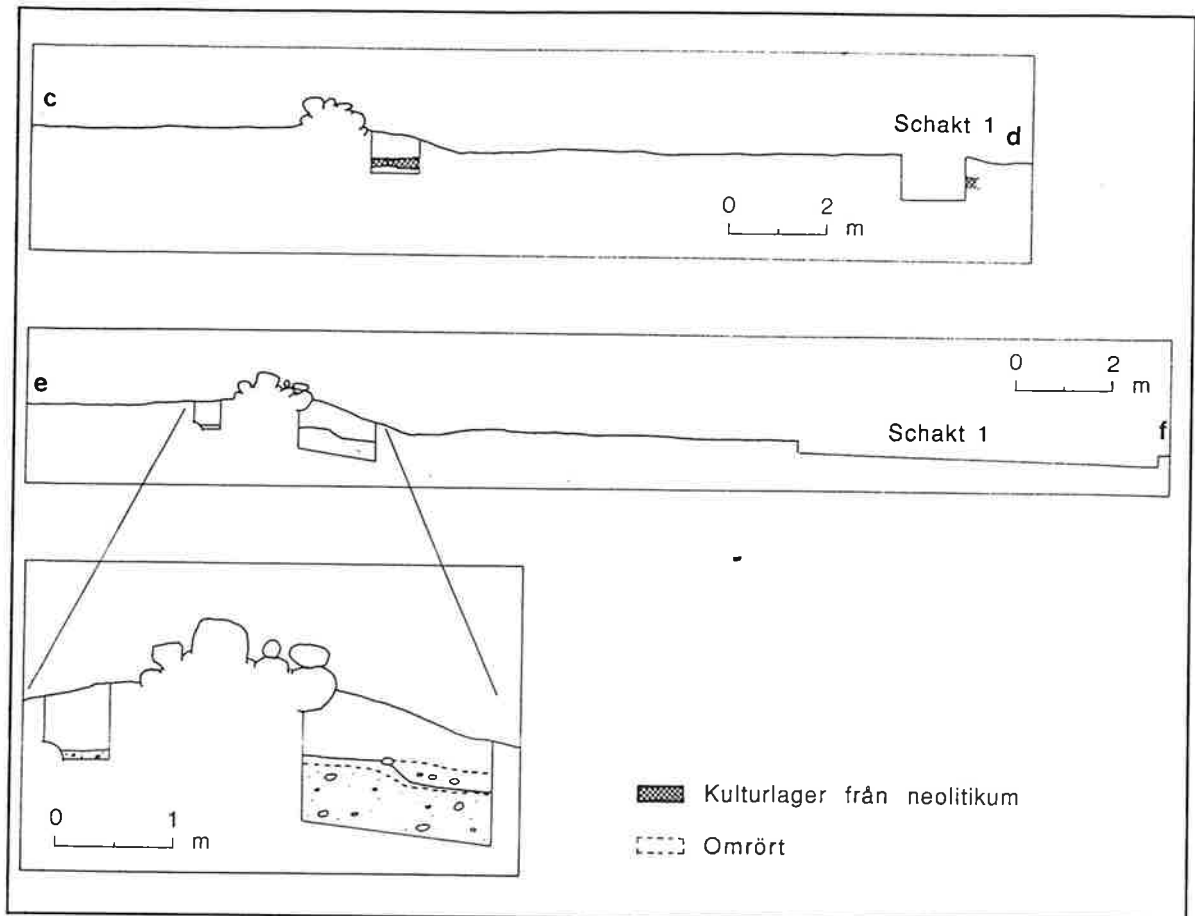
kullens krön så har detta varit försvunnit redan när gårdsgården uppfördes.

Fynden från 1988 års undersökning.

Keramik

I tabellen sammanfattas fynden från 1988 års undersökning. Det helt dominerande materialet utgörs av keramik, tillsammans utgör keramikfynden drygt 8 kg. Av detta tillhör dock drygt 2 kg två kärl som härstammar från den ovan beskrivna järnåldersanläggningen i schakt III.

307 keramikbitar om en sammanlagd vikt av ca 1,8 kg. är ornerade. Med något enstaka undantag utgörs den ornerade keramiken av typer som kan tillföras trattbägarkultur. Den helt dominerande orneringen är s.k. bukstreck som utgör 71 % av antalet ornerade bitar. Orneringen består av vertikala streck som dragits med en pinne på buken till trattbägare. Denna form är mycket vanlig även i Sydskandinavien, men den har inte blivit föremål för någon mer ingående arkeologisk behandling. Detta beror förmodligen på att

Figur 14. Snitt genom gårdsgården och de närmast anslutande delarna av det undersökta området.

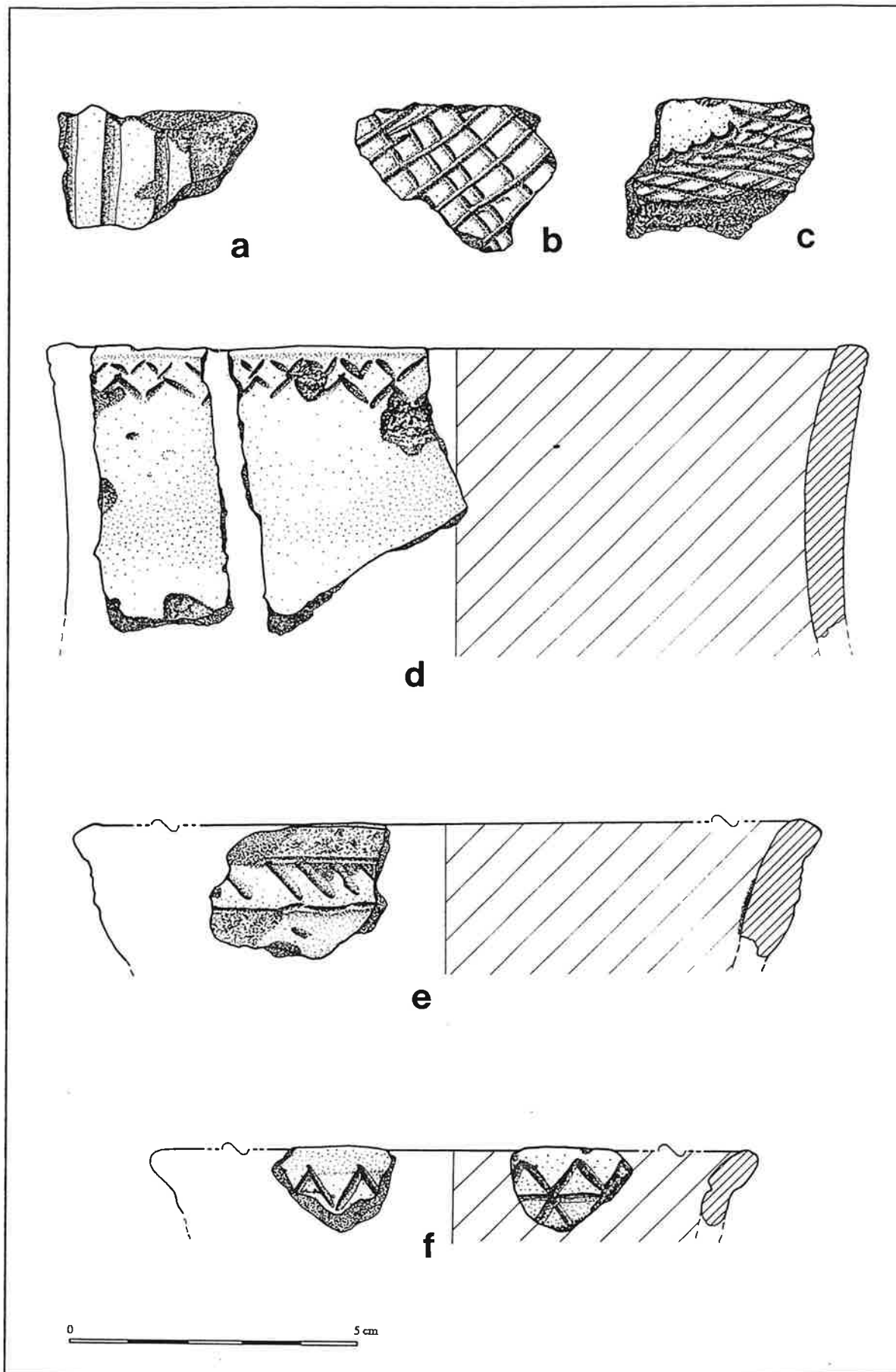
den är så föga varierad i utformningen. Av fynden från Lillegårdsboplatsen var en skärva med bukstreck, se fig. 15:a, försedd med s.k. matskorpa, dvs förkolnade rester på insidan av kärlet. Härigenom var det möjligt att utföra en C14 datering direkt på keramiken. I detta fall blev resultatet 4170+/-120 BP (Ua 1815), dvs en datering som faller inom ramen för den yngsta delen av trattbägarperioden enligt den Sydskandinaviska kronologin (Davidsen 1978. s. 170).

Den näst vanligaste formen av ornering i fynden utgörs av en rad gropar under kärlets mynning. Dessa utgör 8 % av de ornerade skärvorna. I de fall det har varit möjligt att bedöma så har groparna varit gjorda på kärlets insida, dvs på utsidan har det synts en rad med bulor.

Skärvor med vinkellinjer fig 15:d, krysskraffering fig 15:b, 15:c och tvärsnoddornering är vardera företrädda med ca 3 % i materialet. Alla tre typerna av ornering är vanliga i trattbägarsammanhang. Vinkellinjerna har varit anbrakta under mynningen på trattbägare. I fallet med trattbägaren som avbildats på fig 15:d rör det sig om ett relativt litet kärl men normalt rör det sig om större kärl. Krysskrafferingarna utgör utfyllnaden i band som framgår av den bit som avbildas som fig 15:c. Även tvärsnoddstämplarna torde ha ingått i mer komplex ornering men hur denna har sett ut går inte att avgöra

	st.	g.
KERAMIK		
Oornerad	1643	4166
Oornerad, hör till två kärl Anl. 301, Sch III		2283
Oornerad	307	1760
FLINTA		
Bränd		
Bitar	176	182
Kärnfragment	1	2
Slipad fragment	2	9
Skrapa	1	6
Dolkfragment ?	1	3
Obränd		
Bitar	584	712
Kärnfragment	2	16
Fragment av mikrospånkärna ?	1	1
Tvärpil, fragm.	2	2
Spån, spånfragment	10	12
Mikrospån	3	2
Skrapa	9	53
Inhak	2	22
Bipolära kärnor (inkl. ?)	10	23
Slipad fragment	23	39
Retucherad flinta	10	30
Pilspets m. urnupen bas	1	1
Dolkspets	1	7
Tångepil	1	2
STEN		
Slagna bitar	28	629
Slipad stenyxa	1	75
Slipad stenyxa ?, fragm.	1	36
Bipolär kärna, kvarts	1	1
Knacksten	1	67
ÖVRIGT		
Glaspärla	1	2
Slagg	11	108
Järnföremål	2	46
Bränd lera	1	8
Lerklining	1	11

Fl.
840 st

Figur 15. Ornerad trattbägarkeramik från Lillegårdsboplatsen, 1988 års undersökning.
 a/ F.nr.313, C14-dat. b/ F.nr.126 c/ F.nr.142 d/ F.nr. 130 och F.nr.149
 e/ F.nr. 186, C14-dat. f/ F.nr. 310. Teckning: Lisbet Bengtsson.

utifrån de bitar som ingick i fynden.

Ytterligare en av skärvorna från undersökningen hade såväl ornering som matskorpa och lämpade sig därför för datering. Detta gäller skärvan som avbildas som fig. 15:e. Orneringen i detta fall var ett horisontellt band utfyllt med snedstreck, omedelbart under mynningen, en typ som kan betecknas som typisk tidig mellanneolitisk trattbägarkeramisk. Dateringen blev i detta fall 4490+/- 120 (Ua 1814), vilket således bekräftar den typologiska dateringen.

En ornerad mynningskärva härrör från ett litet kärl med starkt utviken mynningsrand, fig. 15:f. Kärlet har varit ornerat med vinkellinjer på såväl insidan som utsidan. Kärletypen är en sk. brämbägare, en form som tidigare endast varit känd från megalitgravar i Skåne (Bagge & Kaelas 1950, s.40-41). Under de senare årens undersökningar av megalitgravar i centrala Västergötland har det dock visat sig att käriformen även är vanlig även i detta område (se andra rapporter från projektet).

Ytterligare en del orneringsformer finns företrädda i materialet i enstaka exemplar. Här ibland märks några bitar med schackbrädesmönster, band med streckutfyllnad samt olika former av enkla intryck under mynningen. Samtliga dessa typer passar väl in ett keramikmaterial från mellanneolitisk trattbägartid.

Den enda typ av ornerad keramik som ingår i fynden och som inte kan tillskrivas trattbägarkultur är några bitar som är ornerade med sk taggtrådsornamentik. Totalt kan 4 skärvor räknas till denna typ. Denna typ av ornering är typisk för senneolitikum i Sydskandinavien (Persson 1975). Den finns också väl företrädd i fynd från hällkistor i centrala Västergötland (ex vis Anderbjörk 1932, s.37).

Så gott som all ornerad keramik överensstämmer med den ornerade vad gäller godstyp och allmän karaktär. Det ingår inga bitar av exempelvis rabbad keramik eller keramik med svart glättat gods. Det ingår ornerade mynningsbitar som är så pass stora att det går att bestämma att kärlet inte varit ornerat under mynningen. Endast några enstaka bitar går att bestämma som bottenbitar, vilket förklaras med att botten inte varit plan utan mer eller mindre avrundad.

Fynd av flinta och sten.

Till skillnad från vad som är normalt i Sydskandinavien utgör flintan en mindre del av fyndmaterialet än keramiken. Detta förklaras av att all flinta härstammar från Sydskandinavien eller svenska västkusten och att den därigenom blev ett relativt värdefullt råmaterial. Användningen av lokala bergarter som ex vis kambrisk flinta, har inte varit av någon större omfattning. Totalt har endast 28 bearbetade bitar av annan bergart än flinta påträffats.

En förhållandevis stor del av flintmaterialet, ca 20 %, utgörs av bränd flinta. Det är möjligt att detta till stor del beror på att flintan medvetet destruerats genom bränning, en typ av "offer" som noterats på annat håll under trattbägartid (Larsson 1989). En alternativ förklaring skulle kunna vara att flinta som blivit bränd måste kastas medan obränd flinta återanvändes tills dess att det blev så små bitar att de inte längre kan påträffas vid en arkeologisk utgrävning.

Bland flintfynden är antalet igenkännbara redskap mycket ringa. I hela materialet ingår sålunda inte mer än 10 skrapor. Av typer som kan tillskrivas en viss ålder är det också bara några enstaka fynd som kan nämnas.

Det ingår två fragment av tvärpilar i materialet. I enlighet med vad som är känt ex vis på den svenska västkusten är detta den typiska pilspetsformen för trattbägartid (Persson 1991, s. 173). Att endast två stycken ingår i materialet stämmer också väl med iakttagelserna från den svenska västkusten. På de icke strandbundna boplatserna i det området påträffas i regel endast enstaka tvärpilar medan de kan förekomma i hundratal på samtida strandbundna boplatser. Förklaringen till skillnaden torde vara rent funktionell genom att de strandbundna boplatserna närmast kan tänkas som jaktstationer.

Fragment av slipade flintyxor förekommer relativt talrikt. En mindre del av dessa låter sig närmare bestämmas till typ och i alla dessa fall utom ett rör det sig om tunnackiga yxor. Den tunnackiga yxan är också vanlig i lösfynd från Falbygden och den kan dateras till trattbägartid. Enligt Sydskandinavisk kronologi förekommer den tunnackiga yxan under hela tidigneolitikum och under den första delen av mellanneolitikum (Nielsen 1978). Under den senare delen av mellanneolitisk trattbägartid ersätts den av den tjockackiga flintyxan av TRB-typ. Denna typ av yxa är relativt sällsynt i lösfynd från Falbygden och kan inte heller påvisas ibland de slipade fragmenten från Lillegårdsboplatzen. I ett fall kan dock en håleggad yxa påvisas. Det rör sig om ett fragment med en konkav slipad yta, dvs fragmentet härstammar från en håleggad yxa (Fynd nr 302). Den håleggade yxan förekommer under yngsta trattbägarperioden men främst under senare perioder.

Ett möjligt fragment av en mikrospånkärna (Fynd nr 340) och tre mikrospån kan knappast sägas utgöra något belägg för att det finns spår av mesolitisk bosättning på platsen. Det torde röra sig om flintor från neolitisk tid som råkat få en form som påminner om de mesolitiska. Boplatzen topografiska belägenhet långt från sjöar och vattendrag talar också emot en mesolitisk bosättning på platsen.

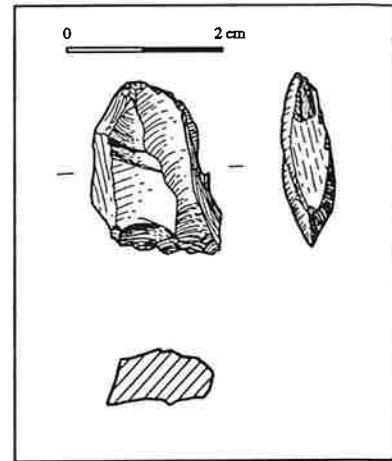
En endast 30 mm lång men hel tångepil ingår i materialet (Fynd nr 302). Den är visserligen atypisk men förmodligen rör det sig om en sen mellanneolitisk typ.

Av senneolitiska flintformer förekommer en ythuggen pilspets med urnupen

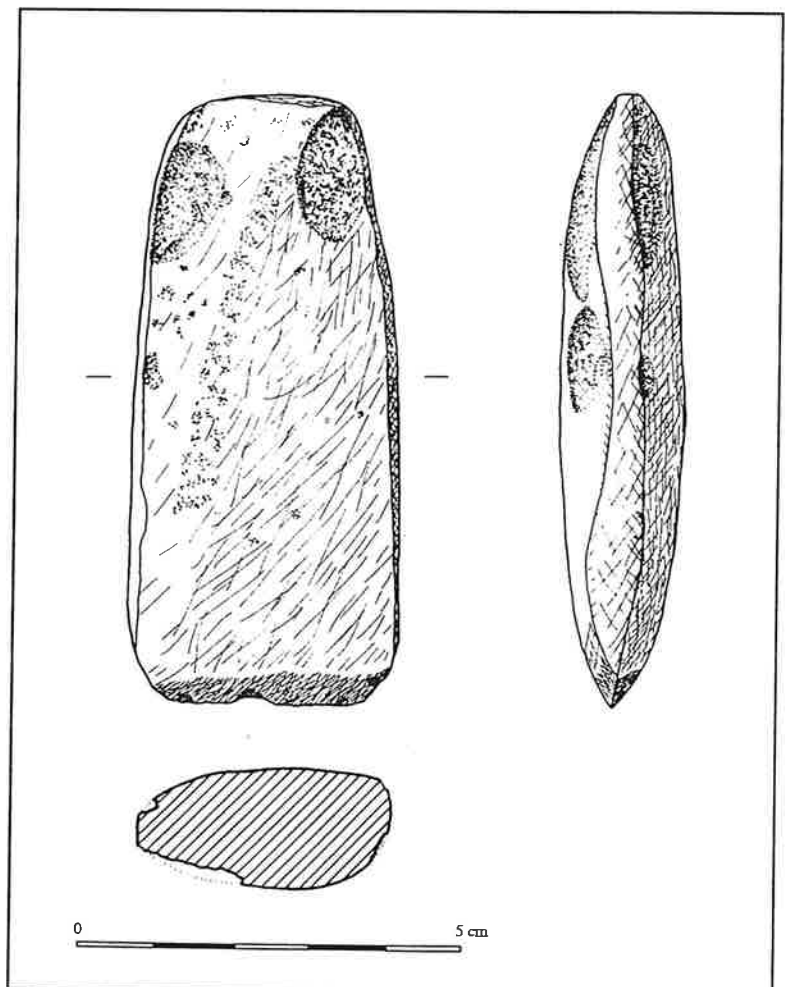
bas, ett säkert och ett osäkert dolkfragment.

Thorsberg (1985) har fäst uppmärksamheten på en typ av kärnor som är vanligt förekommande i områden med dålig flinttillgång; den bipolära kärnan. Sådana har tidigare ej noterats i fynd från Falbygden, men den förekommer i fyndmaterialet från Lillegårdsboplatsen, se fig. 16. Förekomsten här stämmer väl med tanken att det rör sig om en form som är vanlig i flintfattiga områden. Tekniken används också i kvarts och märkligt nog förekommer ett exemplar i kvarts också från Lillegårdsboplatsen (Fynd nr 129). Detta är speciellt märkligt eftersom detta samtidigt är så gott som det enda kvartsföremål som insamlats vid undersökningarna. Kvarts är överhuvudtaget inte särskilt vanligt förekommande i lagren på platsen och endast ett säkert kvartsavslag har påträffats. Bipolära kärnor finns på såväl mesolitiska som neolitiska boplatser och den finns också i flinta i Sydskandinavien, ex vis på Bornholm där flinttillgången också är ringa.

Av slipade stenyxor förekommer ett helt exemplar, se fig 17. och ett fragmentariskt. Det fragmentariska exemplaret är ej av samma typ som det hela. Närmast torde det röra sig om en dubbeleggad stridsyxmen bestämningen är inte helt säker (Fynd nr 186). Det hela exemplaret kanske skulle kunna kallas tunnackig, men den är mycket mindre än de tunnackiga stenyxor som förekommer talrikt på Falbygden. De närmaste parallellerna är annars några små slipade stenyxor som påträffats på en annan trattbägarboplats i Karleby, boplatsen vid Logården (se andra rapporter från projektet). Yxor av dessa typer är förmodligen vanliga på neolitiska boplatser i inlandet norr

Figur 16. Bipolär kärna av flinta. F.nr. 132. Teckning: Lisbet Bengtsson

Figur 17. Slipad stenyxa. F.nr. 111. Teckning Lisbet Bengtsson.

om Skåne, men de har ännu inte blivit närmare behandlade i litteraturen. Detta beror till stor del på att de inte påträffas i slutna fynd tillsammans med andra föremål. Inte heller fyndet från Lillegårdsboplatsen kan användas för att datera typen. Fyndet gjordes vid framrensning av botten av schakten och kan i stort sett härröra från vilken förhistorisk period som helst.

Benfynden.

Bevaringsförhållanden för ben har inte varit särskilt goda på Lillegårdsboplatsen. Endast en mindre mängd brända och obrända ben påträffades och av dessa har bara drygt 10 kunnat bestämmas till art, se bilaga 6. Vanligast förekommande är ben av nöt, därefter följer svin och får/get. Utöver dessa förekommer endast ett ben av hare och ett ben av tamhöns. Alla bestämda ben utom det från tamhöns, härrör från kulturlagret.

Två ben har blivit föremål för C14 datering. Det rör sig om ett svinben som daterats till 3565+/-85 bp (Ua 1368) och ett ben av nöt som daterats till 4775+/-95 bp (Ua 1367). Bägge dessa dateringar hamnar utanför det tidsavsnitt som huvuddelen av den ornerade keramiken härrör ifrån. Svinbenet härrör från senneolitikum medan benet av nöt härrör från tidigneolitikum. Det finns dock ingen anledning att misstänka något fel i själva dateringen utan det förefaller mycket rimligt att anta att bosättning skett på platsen vid de tidpunkter som C14 dateringarna anger.

Med hänsyn till de erhållna dateringarna kan det vara lite vanskligt att använda de påträffade benfynden för att bedöma näringsfånget under tidig mellan-neolitisk tid, men det är påtagligt att det inte förekommer några ben av jaktvilt i det insamlade materialet. Detta skall med stor säkerhet tolkas som att jakt inte har spelat någon större roll för försörjningen under någon period av bosättningen på platsen.

Fynd av växtdelar.

Träkolsprover från 11 av härdarna och två fyndenheter av kulturlagret har vedartsbestämts, se bilaga 5. Eftersom ingen av härdarna är daterade är det inte mycket slutsatser som kan erhållas utifrån dessa. Det är bara lövträd som finns företrädda och ek är den dominerande arten. Det är helt i enlighet med vad man kunde förvänta från förhistoriska prover oavsett deras ålder.

Speciellt notabelt är fynden av träkol av bok. Dessa fynd härstammar från två härdar och ett träkolsfragment från kulturlagret. Enligt den gängse uppfattningen invandrade boken först under järnålder till Sverige. Det skulle ha stort vegetationshistoriskt intresse att få fynden från Lillegårdsboplatsen C14 daterade. Fyndet från kulturlagret antyder kanske en neolitisk datering, eller rör det sig om en sentida inblandning i lagret?

8 jordprover har sållats och genomletats efter fynd av brända växtdelar och

ett antal keramikskärvor med misstänkta sädeskornsavtryck har undersökts närmare, se bilaga 2.

Brända hasselnötskal förekom dels som fynd vid utgrävningen dels i de sållade jordproverna. De är inte daterade men det får anses som troligt att de härrör från den neolitiska bosättningen på platsen.

Av sädesslagen förekommer tre fynd av korn, ett av enkornsvete och två fynd av sädeskorn ospecificerat. Av fynden kommer två, ett av korn och ett av enkornsvete från ornerade keramikskärvor. I bägge fallen rör det sig om skärvor som är ornerade med bukstreck. Korn är det dominerande sädesslaget under neolitikum i området norr om Skåne. Även enkornsvete har påträffats tidigare i neolitiska fyndsammanhang norr om Skåne (Alvastra påbyggnad, Browall 1986, s. 24).

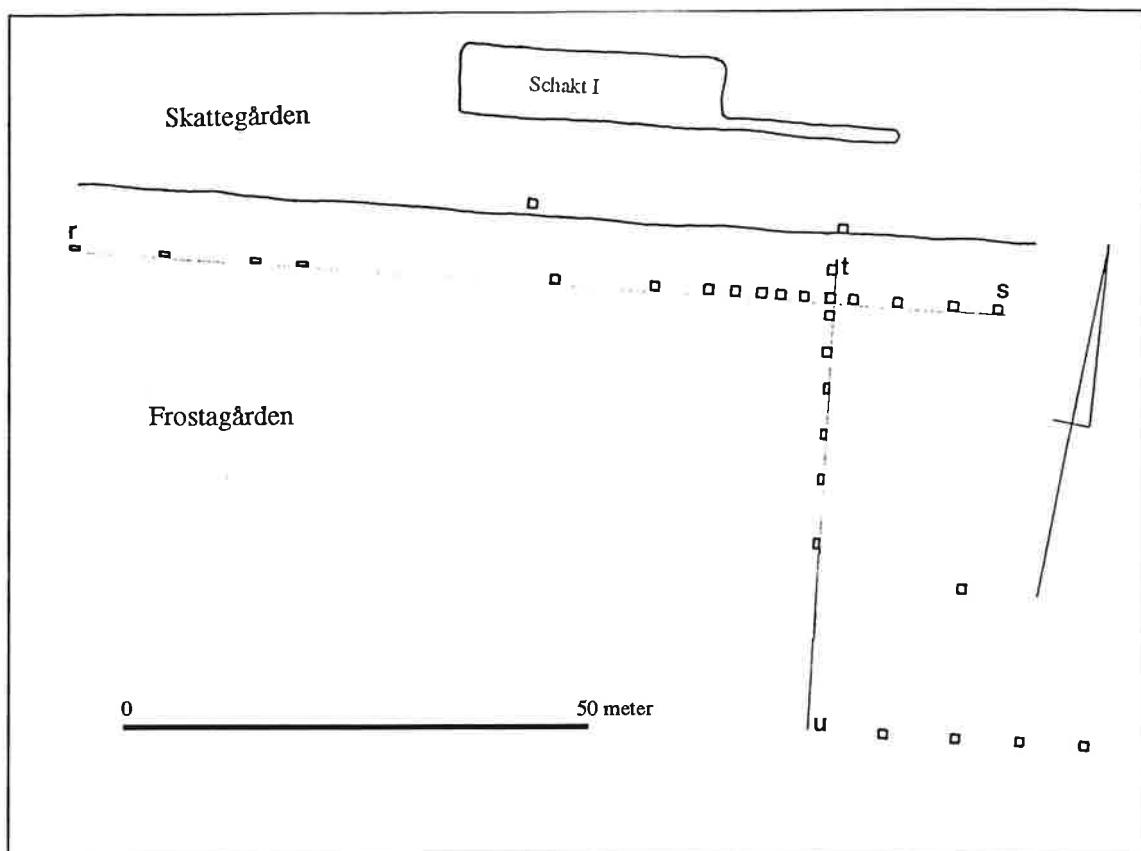
I en ornerad keramikskärva påträffades ett avtryck av en äpplekärna. Det är mycket möjligt att detta härstammar från neolitikum. I fynden från Alvastra påbyggnad ingår äpplen (Frödin 1910).

Dån, åkerspärgel och svinmålla ingår också i fynden. De kan ha varit åkerogräs och när det gäller svinmållan även utnyttjats som föda. Inget av fynden kan dateras.

Undersökningen 1992

Undersökningen 1988 gav ett rikhaltigt fyndmaterial från trattbägartid, men det är detta till trots endast mycket begränsade slutsatser som kan erhållas om tidens bosättningar. Bristen på slutna lager gör att det endast är den ornerade keramiken och några fåtaliga flintföremål som säkert kan tillskrivas trattbägartid. Eftersom inga anläggningar från neolitikum påträffades kan inte heller något sägas om var husen stått, hur stora de varit o likn. Det ställer sig också i det närmaste omöjligt att med dagens fältarkeologiska metoder komma så mycket längre i slutsatserna vad gäller en plats som Lillegårdsboplatsen. Detta gäller med ett undantag, det bör vara möjligt att dra vissa slutsatser om bebyggelsens utsträckning. Efter 1988 års undersökning var det en helt öppen fråga hur stort område som berörts av bosättningen. Detta gäller då främst begränsningen i norr och söder. Mot öster och väster är det utifrån såväl topografiska skäl som utifrån iakttagelserna vid undersökningen, rimligt att tänka sig en begränsning där kulturlagren slutar i respektive riktning. Kulturlagret i västlig riktning blev visserligen inte dokumenterat på så lång sträcka som det mot öster men det förefaller rimligt att de bägge kulturlagren löper parallellt över St. Skattegårdens mark med ca 50 meters inbördes avstånd.

Det bedömdes vara bäst chanser att erhålla en begränsning mot söder, på Frostagårdens marker. Ytplockning av flinta i detta fält har tidigare givit ganska sparsamt resultat vilket framgår av registreringen av boplatsområde-

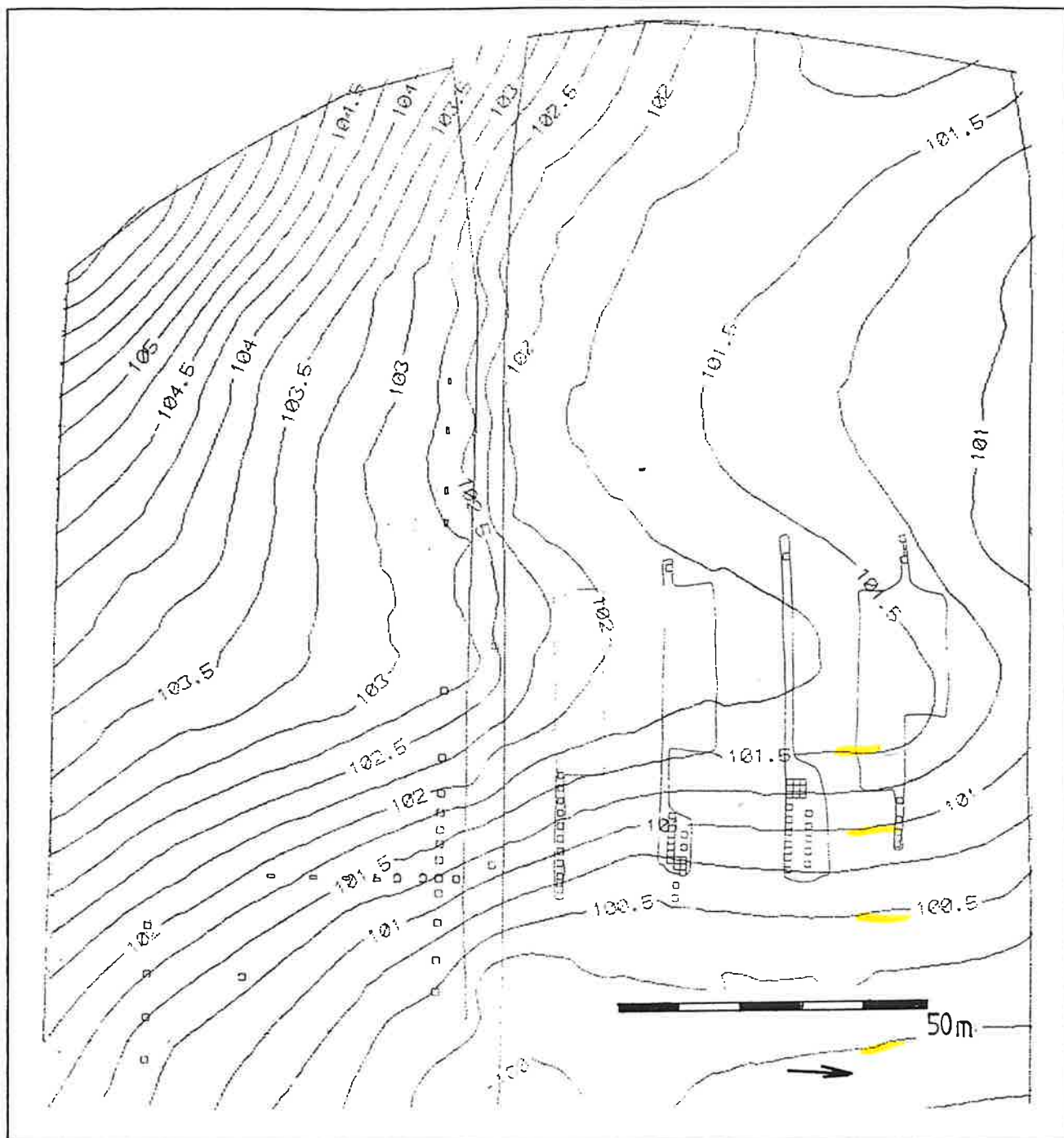
Figur 17. De rutor som undersöktes 1992 på Frostagården mark. Ytorna på Skattegården mark undersöktes 1988.

na enligt RAÄs inventering, se fig 3. Detta kunde tolkas som att boplatserna slutade ungefär där gårdsgården mellan de bägge åkrarna går idag. För att närmare utreda detta företogs en förnyad undersökning på Lillegårdsboplatserna, under våren 1992. Undersökningen företogs som en fältkurs för de arkeologistuderande vid Göteborgs universitet.

Uppläggning

Undersökningen 1992 förtogs på Frostagården mark, dvs åkern omedelbart söder om det område som undersöktes 1988. På området utlades tre profillinjer längs vilka 27 rutor grävdes. Därtill grävdes en fristående grop. 20 av groparna var 1 x 1 meter och 8 var 1 x 0,5 meter stora. 26 av de undersökta rutorna placerades där man kunde förvänta sig att kulturlagret i östra delen av boplatserområdet fortsatte in på Frostagården mark. De återstående 4 rutorna placerades på motsvarande sätt i västra delen av området. De undersökta rutorna är markerade på översiktsplanen fig 17. Samtliga rutor grävdes för hand med skärslev.

Vid undersökningen företogs även en inmätning av topografin på såväl det 1988 som det 1992 undersökta området med en s.k. totalsation. Uppmätningarna företogs av Bengt Westergaard från Hallands länsmuseum. Dels inmättes åkerkanterna dels punkter ut över åkern på ca 20 meters avstånd. Måttuppgifterna sparades på en fickdator och behandlades i efterhand på

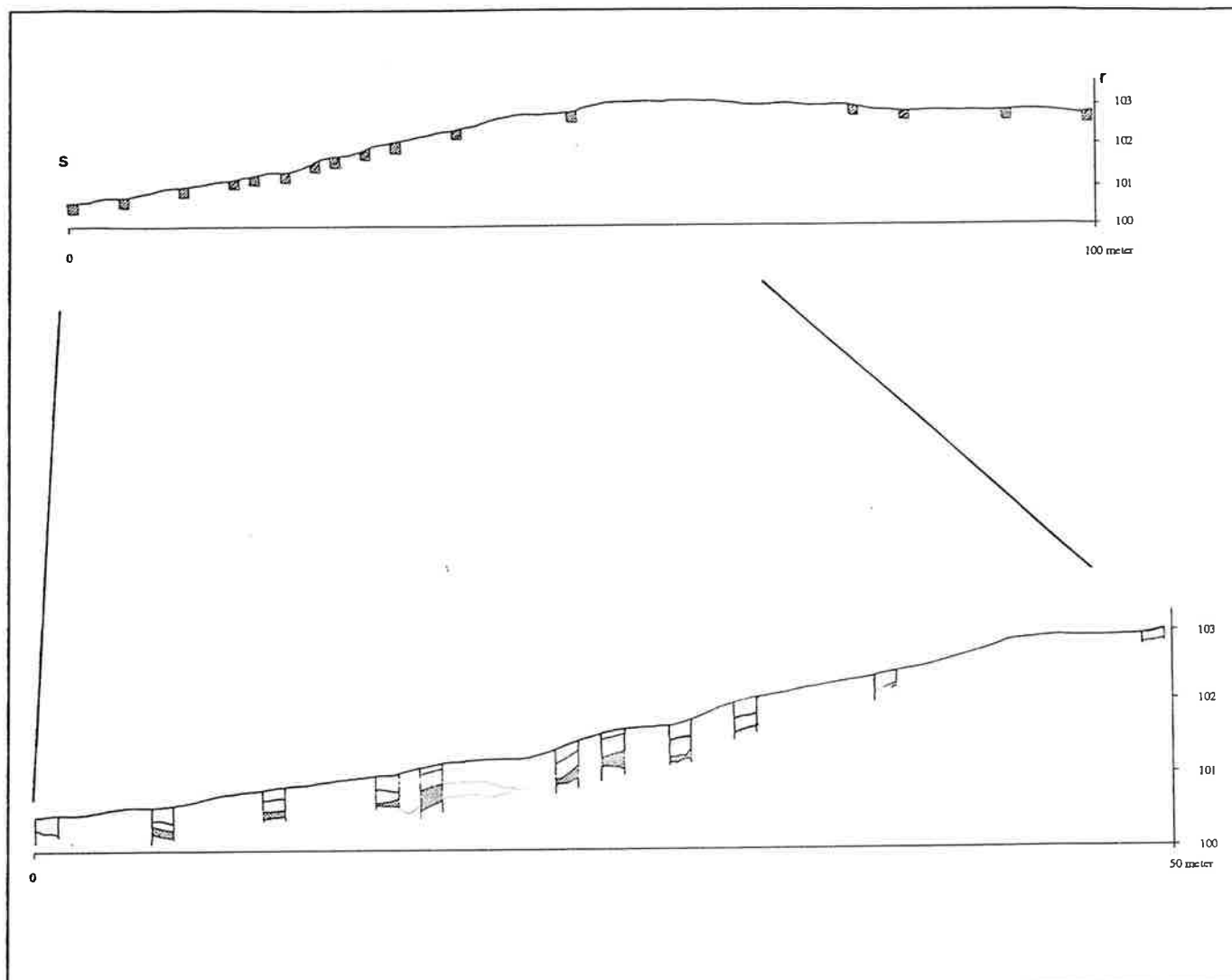
Figur 18. Topografisk karta över de 1988 och 1992 undersökta områdena.

persondator med hjälp av programmet "SURFER". Härigenom erhöles en topografisk karta med 0,25 meters ekvidistans, se fig 18. Fixpunkten vid inmätningen var fristående och sattes till 100 meter.

Jordprover insamlades i den opåverkade jorden i botten på samtliga rutor. I dessa jordprover bestämdes fosfathalten med spot test metoden på samma sätt som vid provundersökningen 1987.

Fynden

Totalt ca 0,6 kg keramik framkom under 1992 år undersökning, härav var 12

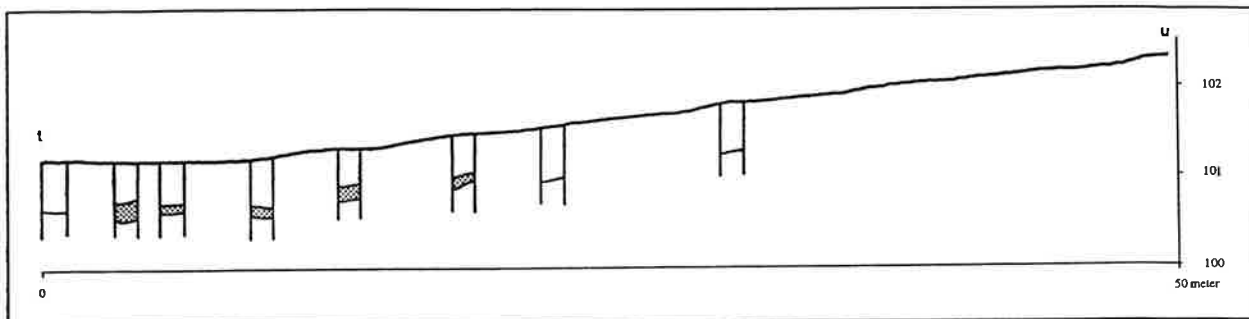

Figur 19. Profil längs linjen r - s. Olika skala på höjd och längd. Överst markyteprofil, nertill östligaste delen med kulturlagret skrafferat.

skärvor ornerade. En av de ornerade skärvorna härrör sannolikt från ett senneolitiskt kärl med vulst under mynningen (jmf Persson 1975), medan alla övriga kan tillskrivas trattbägarkultur. Vid sidan av de bukstreckade bitarna förekommer tre med band, utfyllda i två fall med streck och ett fall med krysskraffering.

Keramiken var genomgående mer svallad än den som framkommit på Skattegårdens mark.

Bland flintfynden märks två tvärpilar och ett slipat fragment. Det slipade fragmentet härrör från en tunnackig yxa.

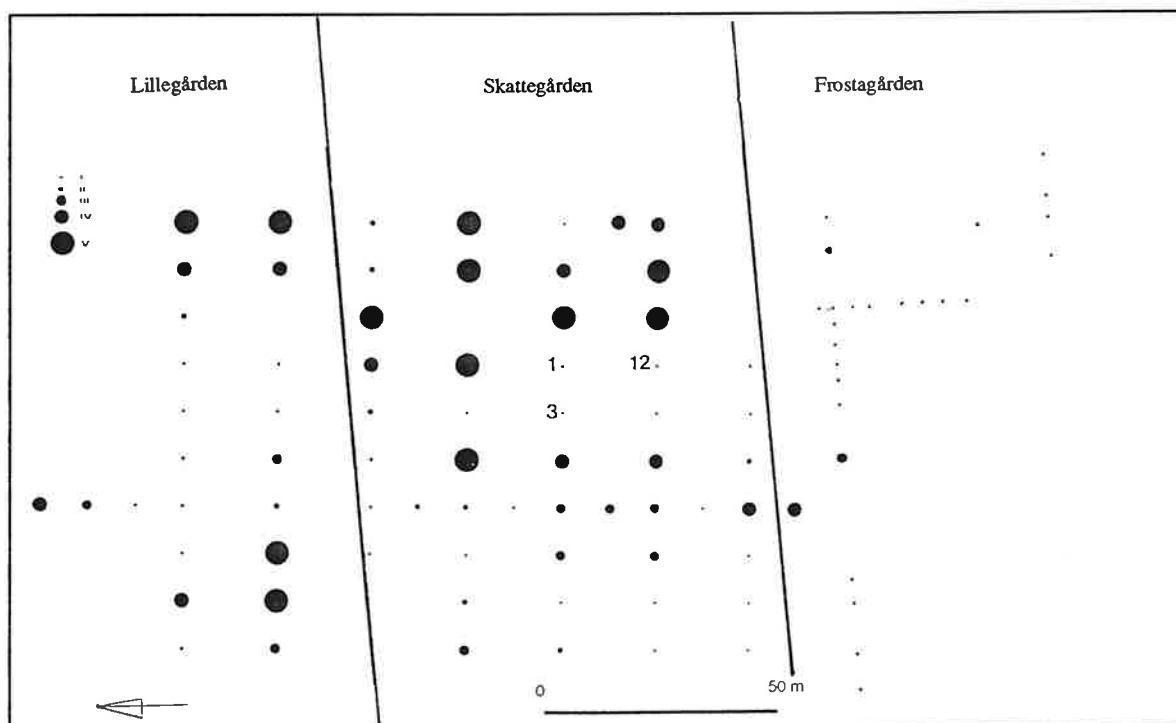

Figur 20. Profil längs linjen t - u. Olika höjd och längdskala. Kulturlagret skrafferat.

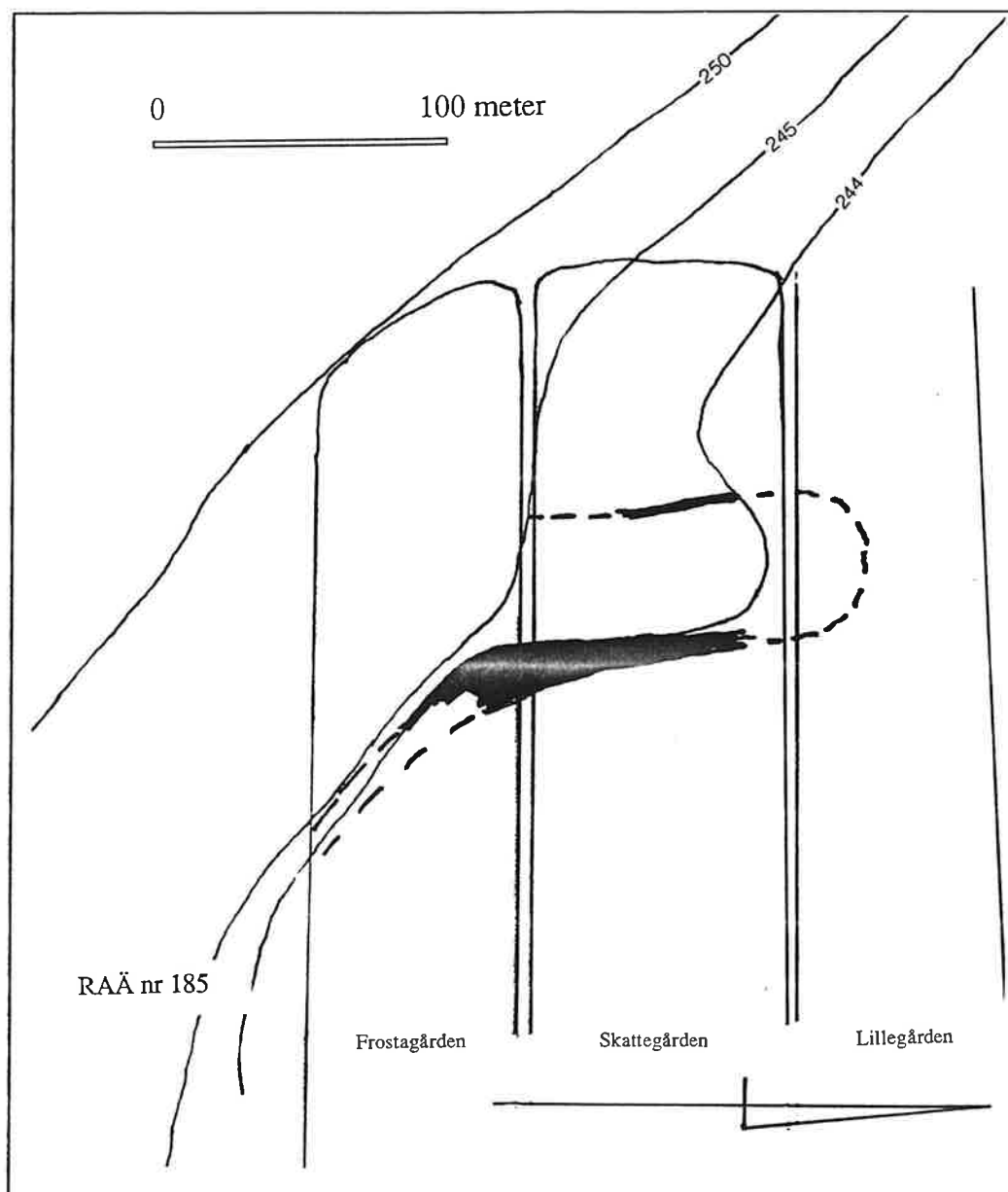
Tolkning av iakttagelserna vid 1992 års undersökning

Groparna längs profillinjen r - s, som låg 17 meter söder om och helt parallella med schakt I vid 1988 års undersökning uppvisade i östra delen samma typ av kulturlager som iakttogs 1988. Till skillnad från vad som var fallet i de 1988 undersökta delarna av området så låg inte detta kulturlager direkt under ploglagret utan det fanns ett svart kolblandat lager mellan kulturlagret och ploglagret. I detta kolblandade lager framkom inga keramikfynd. Orsaken till skillnaden står att finna i att markytan på Frostagårdens mark var ca 0,5 meter högre än den på Skattegården, vilket framgår av profilerna på fig. 14. I en av de undersökta rutorna framkom resterna av en härd i detta lager.

Profilinjen t - u sträcker sig åt söder vinkelrätt mot linjen r - s. Kulturlagret kunde här iakttas 19 meter längs schaktets sträckning (avsaknanden av kulturlager i den nordligaste rutan beror antingen på en miss i dokumenta-

Figur 21. Fosfatkartering av de undersökta ytorna av Lillegårdsboplatsen.

Figur 22. Tolkning av kulturlagrets utbredning på Lillegårdshoplatsen. Höjdkurvor inlagda efter ekonomiska kartan och fig. 18.

tionen eller att lagren här var omrörda). Som framgår av profilen fig. 20, så höjer sig terrängen längs linjen t - u och detta får anses vara den direkta orsaken till att kulturlagret här upphör åt söder längs den undersökta linjen.

En tredje profillinje lades parallellt med linjen r - s, 48 meter längre åt söder. Tanken var att det skulle gå att påträffa kulturlagret på nytt längre ner i terrängen. Så var inte fallet även om jordlagret var tjockast i den östligaste av de undersökta groparna. Dock fram kom i en av groparna en ornerad bit trattbågarkeramik och detta får anses vara ett starkt argument för att bosättningen sträckt sig även så pass långt söderut. Förmodligen ligger kulturlagret här ytterligare en bit längre ut mot öster.

Resultatet av den komplettering av fosfatkarteringen som gjordes vid 1992

års undersökning kan sägas tala emot att bebyggelsen varit utbredd så pass långt söderut (se fig. 21). Problemet med fosfatkarteringen är dock att det inte finns någon metod att datera de förhöjda fosfathalterna och det är således lång ifrån säkert att dessa visar bebyggelsens utbredning under neolitikum.

TOLKNING AV FYNDFÖRHÅLLANDENA

En sammanfattande tolkning av kulturlagrens utbredning framställs i fig 22. Längs kanterna på den förhöjning som sträcker sig i nord-sydlig riktning från Frostagårdens mark över Skattegården till Lillegården har det blivit bevarat fynd från trattbägartid. På östsidan har lagren med sådana fynd sträckt sig över de bägge undersökta åkrarna medan detta inte är helt säkerställt på västsidan. I efterhand kan man på planen se att inga ytor har blivit undersökta i förlängningen av det kulturlager som kunde kontrasteras i västdelen av schakt II, III och IV. Frågan om kulturlagrets utsträckning på denna sida får således lämnas öppen. Provundersökningen på Lillegårdens mark gav inga keramikfynd. De ytor som täcktes in av provgrupparna får dock anses för allt för begränsade för att säkerställa kulturlagrens utbredning i denna riktning. En tolkning som förefaller rimlig är att de bägge kulturlagren sammanslutits till ett genom en båge efter topografin.

Åt söder, på Frostagårdens mark gav inte heller undersökningen ett helt entydigt besked. Fyndet av en ornerad skärva i den sydligaste undersökta delen gav dock vid handen att bosättningen sträckt sig åtminstone hit. Även i detta fall är det rimligt att tänka sig att det följt topografin och således sträckt sig i en båge österut.

DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Före de här redovisade undersökningarna kunde man framkasta en misstanke om att det gamla fyndet från Lillegården inte var ett boplatssfynd utan att det härstammade från keramikdepositionerna utanför ingången till en gånggrift som blivit borttagen. Efter våra undersökningar står det dock klart att det rör sig om en boplatsslämning. Vidare härstammar så gott som all ornerad keramik från trattbägararkultur och i de fall en noggrannare inplacering utifrån typologiska kriterier har varit möjlig så rör det sig om tidig mellan-neolitik keramik. Det rör sig om samma typ av keramik som normalt påträffas just utanför ingångarna till gånggrifterna (Cullberg 1963, samt andra rapporter från projektet). Den del av keramiken som kan ges en närmare datering på typologiska grunder är dock mycket liten. Detta beror för det första på att fynden från Lillegårdsboplatsen utgör resterna av den keramik som använts på boplatserna och denna har till största delen bestått av större förrådskärl med sparsammare dekoration än kärl som används till deponering utanför megalitgravarna. Men en andra orsak är också att keramiken på Lillegårdsboplatsen härstammar från en betydligt längre tidsperiod än den som deponerats vid megalitgravarna. De fyra C14 dateringar som

utförts på fynden från Lillegårdsboplatsen visar att platsen har använts under hela trattbägartiden. En av dateringarna härrör från en tid som motsvarar tidigneolitikum i Sydsandinavien. Dateringen är utförd på ett ben av nötkreatur och visar att det förekommit en bosättning med ett agrart näringsfång på platsen vid denna tid. I dagens läge får denna anses som den äldsta daterade neolitiska boplatsen på Falbygden. Denna bosättning får anses ligga före keramikdepositionerna vid megalitgravarna i vart fall om man får lita till de C14 dateringar som finns tillgängliga på fynd av tidig mellan-neolitik keramik från Sydsandinavien (Nielsen 1984). Däremot får det, med bakgrund i de dateringar som under senare år utförts på de begravna i megalitgravarna på Falbygden, anses som troligt att de första gånggrifterna uppförts under denna tid (Blomqvist & Blomqvist 1988).

Det finns ingen keramik som helt säkert kan tillföras tidigneolitikum i fynden från Lillegårdsboplatsen, men väl skärvor som mycket väl kan höra till perioden. Detta gäller exempelvis flera mynningsbitar med små enkla intryck i horisontella rader. Klart är det dock att snörornerad keramik, som i kännetecknar tidigneolitikum i ex vis östra mellansverige (Florin 1958) inte förekommer i materialet från Lillegårdsboplatsen. Detta kan kanske sättas i samband med en gammal diskussion där snörornerad keramik anses känneteckna en icke-megalitisk tidigneolitisk tradition (Becker 1947). Megalitgravar är inte heller kända inom det område i östra mellansverige där boplatser med snörornerad keramik förekommer. Ett problem med denna tolkning är dock den svenska västkusten där såväl megalitgravar som snörornerad keramik förekommer, ibland i nära samband (bl.a. Hultberg & Kaelas 1979).

Även den yngsta fasen av trattbägar-kulturen finns företrädd på Lillegårdsboplatsen. I detta fall rör det sig om en C14 datering utförd på matskorpan på en keramikskärva. Dateringen gäller således skärvan i sig. I detta fall rör det sig om en helt normal sk bukstreckad bit. Dvs den typ av ornerad keramik som helt dominerar materialet från lokalen och som förmodligen till största delen härrör från tidig mellan-neolitik tid. Den sena dateringen av denna typ av keramik kan vara något förvånande men den är långt ifrån orimlig. I materialet i övrigt finns det inte heller någon keramik som på typologiska grunder skulle placeras i denna sena trattbägarfas. Detta skiljer Lillegårdsboplatsen från den andra trattbägarboplatsen som inom projektets ram undersökts i Karleby; Logården (se andra rapporter från projektet). I dagens läge kan man inte annat än spekulera i vad denna skillnad beror på, men det ligger nära till hands att misstänka att de olika keramikstilar som traditionellt tillskrivits olika kronologisk ställning ursprungligen kan ha förekommit samtida och att skillnaden istället kan bero att olika stilar har markerat tillhörighet till olika samtida grupper.

Det är naivt att tro att alla perioders bosättning på platsen är lika väl representerad i fynden från Lillegårdsboplatsen. De keramikfynd som framkommit härrör nästan uteslutande från kulturlagren. Det är möjligt att detta tillkommit under en förhållandevis kort period och att därigenom fynden från denna period har blivit överrepresenterade. Detta utan att bosättningen på

platsen under denna period har varit av större omfattning än under andra perioder. Detta är förmodligen anledningen till de fåtaliga fynden från senneolitisk tid. Endast några enstaka keramikskärvor från senneolitikum ingår i materialet. Det rör sig om keramik med sk taggtrådsornering vilket är helt typiskt för tidens boplatskeramik (Persson 1975). Förmodligen har det funnits en regelrätt boplats på platsen även under denna tid och skillnaden i fyndmängd gentemot den tidig mellanneolitiska bosättningen skall i så fall förklaras med olika bevaringsbetingelser. På motsvarande sätt kan denna förklaring även gälla spåren av bosättning under sen trattbägartid. Om så är fallet så kan det således ursprungligen ha funnits större mängder sen trattbägarkeramik på platsen och således behöver det inte ha varit någon tidsskillnad mellan Lillegårdsboplatsen och Logården.

I Sydskandinavien indelas numera mellanneolitikum i två faser; MNA och MNB. MNA kännetecknas av trattbägarkulturen medan MNB kännetecknas av stridsyxekultur och dess danska motsvarighet; enkeltgravkultur (Nielsen 1977). Fynd som kan tillskrivas stridsyxekultur finns företrädda i Karleby socken. Helt säkert i bestämningen är ex vis en stor skärva från ett typiskt stridsyxekärl som påträffades på Logårdsboplatsen. Det enda som påträffats på Lillegårdsboplatsen och som eventuellt kan tillskrivas stridsyxekultur är ett fragment av en slipad håleggad flintyxa. En speciell typ av håleggad yxa förekommer visserligen inom trattbägarkultur (Davidsen 1978, s. 130), men denna förekommer främst på Jylland och är mycket sällsynt i lösfynd i Västsverige (Blomkvist 1990 pl. 5), detta medan håleggade yxor av den typ som förekommer i stridsyxekulturens gravar tvärt om är mycket vanliga som lösfynd (Blomkvist 1990, pl 10). Det är därför rimligt att anta att även fynden från Lillegårdsboplatsen är av den typ som förekommer under stridsyxetid.

Dessa förhållanden drar uppmärksamheten till ett annat problem kring de neolitiska boplatserna. Som nyligen påpekats för den svenska västkustens del så är det vanligt att man kan belägga bosättning under trattbägartid och senneolitisk tid på samma plats, men utan att man kan belägga den mellanliggande MNB fasen på platsen (Persson 1991). När det gäller kustområdet har förklaringen ansetts ligga i att under MNB har näringsfånget haft en inriktning på jakt-fångst-samlade och därför har de äldre boplatserna som varit lokaliserade utifrån ett mer agrart inriktade näringsfång, legat öde under denna fas. Man kan rikta kritiska anmärkningar mot denna tolkning. Speciellt underligt ter det sig då samma platser efter att ha legat öde under ett par århundraden, åter blir föremål för bosättning under senneolitisk tid. Detta tycks ju vara förhållandet även då det gäller Lillegårdsboplatsen.

Det är således en rad problem rörande den neolitiska samhällsutvecklingen som kan aktualiseras med utgångspunkt från fynden vid Lillegårdsboplatsen, men med de metoder och ekonomiska resurser vi har till vårt förfogande är det inte mycket ny information vi kan få fram för att lösa dessa frågor utifrån fyndet.

När det gäller frågan om ifall man kan dra några slutsatser om själva

bebyggelsen på platsen så har inte heller undersökningarna givit mycket. Den enda påtagliga nya informationen är härvid den stora utbredning som fynden visade sig ha. Mellan det nordligaste och det sydligaste fynden av trattbägarceramik ligger det ca 150 meter, medan avståndet mellan de bägge kulturlagren i öst-västlig riktning är ca 50 meter. Detta täcker således in yta av 7500 kvadratmeter. Detta får dock anses som ett minimum eftersom Lillegårdsboplatsen nu sträcker sig så långt söderut att den bör räknas samman med den angränsande ytplockade boplatsen Karleby 185. Tillsammans täcker dessa bägge områden in flera hektar.

Under senare år har det från danskt håll framförts en tolkning av bebyggelsen under tidig mellanneolitisk tid som går ut på att de egentliga boplatserna har varit av mycket ringa dimensioner, i storleksordningen 1000 kvadratmeter (Madsen 1982). Enligt denna tolkning kan man dela upp boplatsslämningarna från denna period i två kategorier; egentliga boplatser och "centralplatser". Till skillnad från de egentliga boplatserna täcker centralplatserna in mycket stora arealer. Den bäst undersökta av centralplatserna är den vid Sarup (Andersen 1988). På denna plats påträffades två inhägnader varav den äldsta omfattade en yta av 8,5 hektar. Själva inhägnaden bestod av ett vallgravssystem och en palissad. Innanför inhägnaden påträffades mängder av gropar med trattbägarfynd och härvid skiljde sig inte Sarup från vad som normalt brukar kallas en boplats i Sydskandinavien. Runt de danska centralplatserna grupperas sig megalitgravarna inom någon kilometers radie. Enligt den av Madsen framförda tolkningen utgörs dessa centralplatser inte av egentliga boplatser utan de har istället varit en form av samlingsplatser som bara används vid speciella tillfällen. Deras funktion har varit att socialt hålla samman en befolkning som normalt funnits utspridd i små hushållsenheter över stora ytor.

Om man accepterar den ovan framförda tolkningen av storleken på Lillegårdsboplatsen, så bör den närmast falla inom centralplatskategorin. Detta skulle i så fall också passa in på Lillegårdsboplatsen's centrala belägenhet i förhållande till gånggrifterna i området. Det finns dock inget övrigt i de gjorda iakttagelserna som talar för, eller för den delen inte heller emot, denna tolkning. Frågan får helt enkelt lämnas öppen.

LITTERATUR

Anderbjörk J.E. 1932:

Västergötlands megalitgravar. Västergötlands fornminnesförenings tidskrift. Nr 4.

Andersen N.H. 1988: Sarup. Befæstede kultpladeser fra bondestenalderen. Århus.

- Bagge, A. 1951:
Fagervik. Ein Rückgrat für die Periodeneinteilung der ostschwedischen Wohnplatz- und Bootaxtkulturen aus dem Mittelneolithikum. Acta Archaeologica. Vol. XXII.
- Bagge A. & Kaelas L. 1950:
Die funde aus Dolmen und Ganggräbern in Schonen, Schweden. I Das Härad Villand. Stockholm.
- Becker C.J. 1947: Mosefundne lerkar fra yngre stenalder. Aabøger for nordisk oldkyndighed og historie.
- Blomqvist L. & Blomqvist Å. 1988: Dateringarna från gånggriften i Gökhemns sn. Falbygden 42.
- Blomqvist L. 1990: Neolitisk atlas över västra Götaland. Falköping.
- Browall H. 1986:
Alvastra påbyggnad: social och ekonomisk bas. Stockholm.
- Cullberg, C. 1960:
Keramikfyndet vid Lillegården, Karleby sn. Falbygden 15.
- Cullberg, C. 1963:
Megalitgraven vid Rössberga. Stockholm.
- Davidsen K. 1978: The final TRB Culture in Denmark. Köbenhavn.
- Eidt R.C. 1973:
A Rapid Chemical Field Test for Archaeological Site surveying. American Antiquity, vol. 38, 2.
- Florin S. 1958: Vråkulturen. Stockholm.
- Frödin O. 1910:
En svensk påbyggnad från stenåldern. Fornvännen. Nr 5.
- Hilfeling, C G G 1788:
Anmärkningar uti antiquiteten på en 8 dagars resa i Westergötlands fahlbygd. VFT 1942.
- Hultgren U. & Kaelas L. 1979:
Säve 57 och 200 Svensby. Drottning Hackas grav. Långdös, yngre stenålder och boplatssområde, stenålder. Fyndrapporter 1979.

- Larsson L 1989:
Brandopfer. Der frühneolitischen Fundplatz Svartskylle im südlichen Schonen, Schweden. Acta Archaeologica. Vol. 59.
- Ljunggren, T 1784:
Sochne-Beskrifning öfver Slöta och Karleby sochnar i Skara stift. Falbygden 19.
- Lundqvist, Bo V:son 1940:
Falköping genom tiderna. Del 1. 2 uppl. 1967.
- Madsen T. 1982: Settlement systems of early agricultural societies in East Jutland, Denmark: a regional study of change. Journal of Anthropological Archaeology no. 1.
- Nielsen P.O. 1977: De tyknakkede flintöksers kronologi. Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie.
- Nielsen P.O. 1978: Die Flintbeile der frühen Trichterbecherkultur in Dänemark. Acta Archaeologica. Vol. 48.
- Nielsen P.O. 1984: Flint axes and megaliths - the time and context of the early dolmens in Denmark. The archaeology of Carrowmore. (ed Burenhult). Stockholm.
- Persson P. 1975:
Keramiken under senneolitikum och äldre bronsåldern i Skåne.
C-uppsats, Lund.
- Persson P. 1991:
Inte bara Pilane och Lunden. Västsvenska stenåldersstudier (ed Bro-wall, Persson & Sjögren). Göteborg.
- Thorsberg K. 1985:
Bipolär teknik i flinta, några funderingar. Fjölpir. Vol 4 nr 2.

Bilaga 1, fyndförteckning.

Sid. 36 - 38, fynd från provundersökningen 1987. Fyndenheternas läge framgår av figur 4 i rapporten. Djup anges i cm från markytan.

Sid. 39 - 56, fynd från undersökningen 1988. Fyndenheternas läge framgår av figurerna på sidorna 59-62. Enstaka fynd vid framrensningen av botten på schakten är inmätta med x och y koordinater. Undersökta meterrutor i samband med schakten har djupet angivet i cm under botten på schaktet. Dvs med en början under matjordlagret som är 20 - 30 cm tjockt.

Fynd från anläggningar betecknas med anläggningsnummer. Fynden från Sch III, anl. 301, F.nr. 187 - 206, är insamlade per kvadratmeter enligt beteckningarna på fig. 9 i rapporten.

Sid. 57 - 58, fynd från undersökningen 1992. Fyndenheternas läge framgår av figur på sidan 63. Vid undersökningen 1992 gjordes ingen indelning av fynden efter olika djup.

DUP LAGER	NIVA NR	KERAMIK				FLINTA/STEN		ÖVRIGT/ANM.	
		ORNT. BT	ORNT. ST	ORNT. GR	ANM.	ART.	ST GR	ART	ST GR
P91 0-20 PL	1		8	5		SPLITTER	1	TANA FK.	1
20-30 KL HUSA, 6-8r	2	1	18	12	SHYNN, 4 INTRYCK	AUSLAG	2	BR BEN	3
20-30 KL KÄR, KONC.	3		12	6					
30-40 KL	4		1	1				BR BEN KOL	1
P92 0-20 PL	5	1	39	24		SPLITTER	1		1
20-30 PL H. VÄXTRESTER	6		1	2		AUSLAG	1		1
P93 0-25 PL	7		1	1		AUSLAG-H RET.	1*	KVARTS, SLABEN?	2
25-40 KL	8	2	8	13	BOKSTRECK	AUSLAG	2	71 HJUK TEKNIK	1
		3	3	4		AUSLAG	2*		2
						ÖVRIG. FLINTA	2*		1
						SPLITTER	1*		1
						—	1		1
40-45 KL	9		3	4		AUSLAG	1	HJUK TEKNIK BR BEN	2
P94 20-25 PL	10					AUSLAG	1	BR BEN FÄRNUF.?	1
							9		1
									2

DJUP		NIVÅ		KERAMIK				FLINTA/STEN		ÖVRIGT/ANM.	
LAGER	NR	FORM, ST	ORN, ST	ORN, ST	ORN, ST	ANM.	ART.	ST	GR	ART	STGR
P95	20-30	KL						AUSLAG SPLITTER	2 2	BR BEN	3
P96	20-30	MÖRK F.								BR. BEN ?	2
P97										PYNADOM	
P98										PYNADOM	
P99	0-25	PL						AUSLAG AUSL. M. RET. SPLITTER	2 1 1		
	30-40	KL		4	10	55	75	3 HUKSTR., 14 VINGELFÄKT	1	BR BEN	3
	40	KL				1	3		1		1
	35-40	KL, KER. KONC.		2	13	13	19	HENSEL INTR., 7+20K- STRICK	1		1
	40-	KL		2	3	1	1	INTRAYCK ?	1	BR BEN	1
P910	0-20	PL				1			1		1
	20-30	PL				1	2		1		1
								SPLITTER AUSLAG	1 1		1